

Llorenç Viña Mascarell

VIURE AL CARRER EN TEMPS DE PANDÈMIA: IMPACTES DE LA COVID-19 EN LES PERSONES SENSESOSTRE A LA CIUTAT DE TARRAGONA

TREBALL DE FI DE MÀSTER

dirigit per la Dra. Elisa Alegre Agís

Màster en Innovació en la Intervenció Social i Educativa

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2022

“Tot el que avui et sosté demà es pot trencar”
Fundació Arrels, 2011

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	5
2. MARC TEÒRIC.....	7
2.1. La pandèmia de la Covid-19	7
2.2. Pandèmia o Sindèmia?	12
2.3. Vulnerables o vulnerats?	14
2.4. Fenomen del sensellarisme.....	17
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	20
3.1. Legislació i plans estratègics	24
3.2. Recursos existents a Tarragona destinades per a les persones sense sostre (allotjament) 26	
3.3. Recursos temporals activats per la crisi generada per la COVID-19 a Tarragona	28
4. OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ	31
5. PLANTEJAMENT METODOLÒGIC	31
5.1. Hipòtesis.....	31
5.2. Metodologia	31
5.3. Mostra	33
5.4. Consideracions ètiques.....	35
5.5. Impacte social.....	36
5.6. Cronograma.....	37
6. EXPOSICIÓ I ANÀLISI DELS RESULTATS	38
6.1. Perfil de les persones sense sostre entrevistades	38
6.2. Reacció a l'estat d'alarma.	42
6.2.1. Com es van informar?	43
6.2.2. Compliment de les mesures de prevenció (de mobilitat, higièniques...)	43
6.3. Impactes de la pandèmia COVID-19	47
6.3.1. Percepció sobre els impactes de la situació de crisi sanitària i social sobre les seves trajectòries vitals. Percepció personal i dels altres.	47
6.3.2. Estat anímic i salut mental.....	50
6.3.3. Sentiment de soledat durant la pandèmia	52
6.3.4. Problemes a l'espai públic.....	53
6.4. Valoració dels recursos i serveis de Tarragona	54
6.4.1. Horaris d'entrada i sortida als albergs	54
6.4.2. Normes de convivència	55
6.4.3. Atenció i tipus d'acompanyament dels recursos existents	57
6.4.4. Coordinació entre recursos – Vies d'accés als recursos	58

6.5. Relació amb Serveis Socials.	60
6.6. Visió tècnica – institucional de l’actuació i relació amb Serveis Socials, el treball conjunt i els recursos de la ciutat en període COVID-19 i post.	63
7. CONCLUSIONS	70
8. BIBLIOGRAFIA	73

1. INTRODUCCIÓ

La COVID-19, apareguda per primer cop a la Xina el desembre de 2019, ha trencat tots els esquemes i sistemes de relacions i valors a tots els àmbits que conformen la societat i el món en general. L'àmbit social, l'educatiu, el sanitari, el cultural, l'econòmic, el laboral, el de l'esport, entre d'altres, es van haver de readaptar a una situació excepcional i històrica on les mesures sanitàries del distanciament social, les restriccions de moviment i de protecció personal, així com, els confinaments, van predominar fins fa molts pocs mesos.

La pandèmia ha trencat en bona part de les estructures socials, les convencions culturals i les formes de relacionar-nos, posant de relleu les vulnerabilitats -o vulneracions?- de les persones, els determinants social de la salut, però, també ens ha mostrat la capacitat de resiliència, agència i re invenció de les persones en totes les àrees vitals i de la quotidianitat (Pizza, 2005)

Tota la població s'ha vist afectada per la pandèmia, però també és cert que aquesta situació no ha afectat ni està afectant de la mateixa manera a tota la població. La visió de les ciències socials en salut com l'antropologia mèdica del virus i de la seva afectació sobre la ciutadania difereix del discurs hegemònic que s'ha anat escoltant des dels inicis de la pandèmia de la COVID19, on situaven el virus des d'una òptica democràtica, afectant a tota la població per igual. I és que els factors socials i els determinants socials de la salut han sigut i són determinants per l'exposició i l'afectació posterior del virus en termes no només de probabilitats de contagi, sinó també en de pronòstic i tractament de la malaltia . Els nostres cossos van més enllà d'una qüestió biològica i orgànica i, per tant, és important no només tenir en compte la visió del model Mèdic Hegemònic (Menéndez, 1984), és a dir, la biomedicina en el nostre context occidental. És fonamental, per entendre els processos de salut-malaltia i atenció (Menéndez 1984), com operen els factors socials i culturals sobre la salut i la malaltia, entre ells, el gènere, les condicions materials de vida i altres diversitats i desigualtats socials així com les trajectòries personals, biogràfiques i les motxilles vitals de les persones. Així doncs, sí que el virus 'ha unit' a totes les persones i governs per superar-lo però no partint de les mateixes condicions vitals i contextuals per afrontar-lo (Alegre, 2020).

Aquells col·lectius que ja partien en anterioritat d'uns contextos d'exclusió social, han vist com la seva situació s'ha anat agreujant fins arribar a situacions d'una vulnerabilitat

extrema. D'aquesta manera, l'actual context només ha fet que empitjorar la ja complicada situació que tenien abans de la COVID-19 i ha fet visibilitzar aquells àmbits o col·lectius violentats i vulnerats, situació que ha facilitat prendre una major consciència a la població.

I és aquí on entra l'objecte d'estudi d'aquesta investigació. Quan parlem de persones vulnerables -o vulnerades- ens referim a aquelles persones que pateixen situacions d'extrema pobresa i marginació, i que en moltes ocasions, també pateixen una invisibilització que dificulta abordar les seves problemàtiques des de l'arrel i les complexitats de les mateixes. (Rey, 2020)

El col·lectiu de persones sense sostre és un dels col·lectius més invisibles i invisibilitzats abans i durant la situació d'emergència de la pandèmia. Com a societat, no s'ha acabat de parar atenció a les necessitats del col·lectiu i, per tant, tampoc es coneix ni s'ha posat el focus a quina resposta institucional i assistencial es va donar i s'ha donat per abordar l'impacte de la crisi sanitària respecte el col·lectiu de persones que viuen al carrer. Són persones que es situen en una doble vulnerabilitat, degut als factors estructurals i/o personals: per una banda, parteixen d'un estat de salut poc satisfactòria i deteriorada en termes generals, és a dir, parteixen d'un estat bio-psico-social més desfavorable respecte la resta de població pel fet de viure al carrer i en condicions poc òptimes i, per l'altra banda, al viure en serveis residencials i al carrer de forma intermitent, no disposaven ni disposen dels recursos per complir amb les mesures higièniques i sanitàries per la seva cura (Cosmina, 2020).

Així doncs, l'objectiu d'aquesta investigació és estudiar com han viscut les persones sense sostre a la ciutat de Tarragona els confinaments, els tocs de queda nocturns, les desescalades o les restriccions de mobilitat arrel de la pandèmia a la ciutat de Tarragona. Com han estat, com s'han sentit i quina és la seva percepció del moment històric que s'ha viscut. Consegüentment, es vol analitzar quina ha estat la resposta assistencial vers aquest col·lectiu, també, des de la seva pròpia perspectiva; és a dir, aprofundir i descriure quina és la valoració, segons la seva opinió, dels recursos disponibles a la ciutat per donar resposta a la situació de carrer en què es troben aquestes persones.

La recerca vol respondre a la següent pregunta central: com van passar les persones sense sostre les primeres setmanes i següents a partir de l'establiment de l'Estat d'Alarma?

La recerca es situa a la ciutat de Tarragona i el treball es centra principalment en la mirada i l'experiència de les persones sense sostre, des d'una base etnogràfica i qualitativa. A

més a més, aquesta investigació també vol incorporar la perspectiva tècnica i institucional dels principals agents implicats en aquest tema a la ciutat de Tarragona, per complementar i aportar una major complexitat de la problemàtica i el seu context.

2. MARC TEÒRIC

2.1. La pandèmia de la Covid-19

En situacions excepcionals de desastres naturals, epidèmies mundials o altres emergències humanitàries es produeixen grans canvis en les dinàmiques relacionals que produeixen inestimablement impactes en la salut física i mental de tota la població (Ribot, V.; Chang, N.; González, A 2020). I en el context actual, no només impactes a nivell de la salut física i mental sinó també impactes a tots els nivells i esferes de la vida.

El 31 de desembre de 2019 la Comissió Municipal de Salut de Wuhan (China) va notificar un seguit de casos de pneumònia a la ciutat en els que, posteriorment, es va determinar que estaven causats per un nou coronavirus. A Occident, vist des de la distància, es pensava que no era una cosa que anava amb nosaltres, ni tampoc ho aniria en el futur; els experts i governants no expressaven preocupació ni tampoc un perill en la seva propagació.

“No hi ha raó per alarmar-se amb el coronavirus (febrer 2020)” (Simón¹, 2020)

Lluny de la realitat, el 31 de gener de 2020 es va detectar el primer cas de Covid-19 a Espanya, un turista alemany que estava fent les seves vacances a la illa canària de La Gomera. Més tard, el 25 de febrer de 2020, es va detectar a Catalunya. L'Organització Mundial de la Salut (OMS) preocupada per la ràpida evolució i propagació del virus, va determinar que estàvem davant d'una pandèmia amb una possible afectació a nivell mundial.

A Espanya en el marc de la *Llei Orgànica 4/1981 de l'1 de juny, dels estats d'alarma, Excepció i Lloc* es va declarar l'estat d'alarma (15 dies, prorrogables) amb l'objectiu

¹ Fernando Simón Soria (Saragossa, 1963) és un metge epidemiòleg espanyol que des de 2012 és el director del Centre d'Alertes i Emergències del Ministeri de Sanitat del govern espanyol. Va ser el portaveu del virus de l'Ébola a Espanya (any 2014) i, recentment, portaveu del Ministeri en relació a la lluita contra la pandèmia del coronavirus a Espanya.

d'afrontar la situació d'emergència sanitària provocada pel coronavirus COVID-19 (Real Decret, 463/2020, del 14 de març, pel que es declara l'Estat d'Alarma per la gestió de la crisi sanitària ocasionada per la COVID-19).

El contingut d'aquest Real Decret (463/2020) es podria resumir amb la famosa frase que imperava durant el confinament: “*Queda't a casa*”, així, l'article 7.1. del Real Decret, informava que durant la vigència de l'Estat d'Alarma les persones únicament podien circular per les vies d'ús públic per la realització de les següent activitats:

- Adquisició d'aliments, productes farmacèutics i de primera necessitat.
- Assistència a centres, serveis i establiments sanitaris.
- Desplaçament al lloc de treball per efectuar la prestació laboral i professional.
- Retorn al lloc de residència habitual.
- Desplaçament a entitats financeres i d'assegurances.
- Per causa major o situació de necessitat.

A Espanya, el mateix 14 de març de 2020 es van notificar 1.519 nous casos, amb un acumulat de 5.753 afectats i 136 morts pel virus, la incidència acumulada a 14 dies es situava als 12.23 casos per cada 100.000 habitants (Ministerio de Sanidad, 2020)

Així mateix, es va suspendre l'activitat educativa presencial, també l'obertura de locals i establiments minoristes (exceptuant els d'alimentació, farmacèutics o estancs) i tots aquells esdeveniments o activitats de caire cultural, d'oci, acadèmics i, en definitiva, que suposessin el contacte físic i l'aglomeració entre persones. Tothom s'havia de quedar als seus domicilis (menys les professionals considerades essencials) només podent sortir a l'espai públic per necessitats bàsiques i/o urgents.

Exceptuant motius laborals, les persones no podien desplaçar-se més enllà d'1 quilòmetre del seu domicili habitual, tampoc es podien visitar familiars ni amics. Fins a 3 prorrogues, fins el 9 de maig de 2020, van portar als ciutadans i ciutadanes espanyoles a mantenir-se confinades als seus domicilis.

El 13 d'abril de 2020 va tornar l'activitat econòmica no essencial, després d'un mes en un confinament “dur”; el 4 de maig de 2020 va iniciar la desescalada en diferents fases, tot i que en un desenvolupament desigual entre territoris. En el mes de juny de 2020 ens endinsàvem en l'anomenada “*Nova Normalitat*” en la que les mascaretes (d'ús obligatori

en l'espai públic i en espais tancats) o el distanciament social van marcar el nostre dia a dia. Aquesta “*Nova Normalitat*” va portar nous tocs de queda nocturns (de les 23h a las 6h), la prohibició de sortir de la nostra comarca o comunitat de residència i tenir límits i aforaments en les nostres reunions socials.

L'any 2021 va ser l'any estrella de les vacunes contra la Covid-19 en el que han ajudat a frenar la propagació de la Covid-19. Tot i això, van continuar les mesures de l'obligatorietat de la mascareta en espais interiors i exteriors, la implementació de mesures de control com el Certificat Covid-19, els aforaments en l'àmbit de la hostaleria i la restauració o el tancament de l'oci nocturn².

És evident com la situació sanitària i el posterior desplegament de mesures de prevenció i contenció decretades pel governs han afectat, en general, a tota la població. Més enllà de les greus conseqüències sanitàries i per la salut de tota la població, també és important posar enfoc a les conseqüències socials i multifactorials d'aquesta crisi, immediates i futures. De fet, segons l'estudi d'*Impacte de la Covid-19 en la salut física i mental de la població adulta espanyola*, un terç dels enquestats percebien que estaven pitjor o molt pitjor, i només el 6,6% s'observaven millor. Si es fa una comparació en el context pre-pandèmia, el 20,9% d'enquestats informaven estar en un estat negatiu i un 2,1% molt negatiu. Un 8,4% presentaven un pitjor estat de salut i un 5,5% una pitjor salut mental (Castellví, et al, 2021)

Si ens referim de forma específica a la ciutat de Tarragona, segons l'estudi d'impacte de la COVID-19 a la societat de Tarragona (conclusions de la població general dels 16 a 64 anys), s'observa una diferència important entre els nivells de rendes de població a la ciutat, en la que un 35% de la població es troba en el llindar de la pobresa econòmica. Segons el mateix estudi, un any després de la pandèmia, un 16% va perdre la feina, resultant afectades les persones amb uns nivells d'ingressos més baixos, i també en estudis inferiors (Torrens, 2021).

L'empitjorament econòmic a causa de la manca de feina, la inestabilitat laboral, l'aïllament, la manca de contacte social i els canvis d'hàbits, entre d'altres, ha fet empitjorar la salut física i mental de moltes persones. En aquest sentit, segons la OMS,

² Actualment, any 2022, la majoria de mesures descrites en aquest treball ja s'han eliminat. Queden algunes mesures en alguns sectors molt concrets, com l'obligatorietat de la mascareta, en el transport públic, espais sanitaris o farmàcies.

un 93% de països han vist com la pandèmia paralitzava o afectava als seus recursos de salut mental, històricament afectats per una manca de recursos humans i econòmics (Confederació Salut Mental, 2021)

Segons l'Informe FOESA (2020), malgrat les diferents respostes que s'han donat a la crisi social d'origen sanitari, especialment des de les polítiques públiques, l'exclusió social ha augmentat molt notablement, produint-se situacions d'exclusió més severes, passant del 8,6% (l'any 2018) , al 12,7% de la població en l'actualitat. Segons aquest mateix informe, això suposa dos milions més de persones afectades per l'acumulació de problemes socials, situacions que dificulten i posen en qüestió la seva participació en el conjunt de la societat. La manca de feina o la inestabilitat associada es configura com un dels principals problemes en més incidència, si ho comparem amb crisis econòmiques anteriors (FOESA, 2022)

Així doncs, estem davant d'uns contextos multidimensionals i complexos, realitats que s'haurien de traduir en modificar les respostes que s'han de donar per resoldre-les, a través de les polítiques públiques basades en la garantia de drets socials i afavoridores de processos d'inclusió socials integrals.

Tot i això, la situació social i econòmica generada per la pandèmia de la COVID 19 a principis de l'any 2020, no va afectar ni ha afectat d'igual manera a totes les persones de la població. Aquells col·lectius que ja partien d'una situació de vulnerabilitat es troben, avui en dia, en situacions de major dificultat per sobreviure (Serrano, 2021). Conseqüentment, aquests impactes socials, emocionals i en la salut bio-psico-social tampoc estan afectant de la mateixa manera a totes les persones de les nostres societats.

La COVID-19 podria ser un exemple més de com la salut i les malalties es redistribueixen en una comunitat de forma molt desigual, entre els diferents grups socials i com aquests disposen d'unes oportunitats diferenciades per afrontar-les; en el cas de la COVID-19, també s'ha de tenir en compte les facilitats o no en el compliment de les diferents mesures de prevenció que es van anar decretant per part dels organismes corresponents (Ventura, 2020).

Tal com apunten Ribot, Chang i González (2020), una epidèmia de gran magnitud implica una pertorbació psicosocial que pot excedir la capacitat de maneig de la població afectada. Es pot considerar, així, que tota la població pot patir tensions i angoixes en diferents graus. Tot i això, els problemes socials i en la salut física i mental seran més marcats en

les poblacions que viuen condicions precàries, posseint pocs recursos i tenint un accés limitat als Serveis Socials i de salut (Ribot et al., 2020).

En aquest sentit, segons el XI Informe *“El Estat de la Pobresa. Seguiment de l’indicador de pobresa i exclusió social a Espanya 2008-2020”*, l’impacte de la pandèmia ha sigut major en aquells estrats de la població que ja es trobaven en una situació de major vulnerabilitat. Segons l’Informe AROPE (2021) a l’inici de la pandèmia 4,5M de persones a Espanya ja vivien en una situació de pobresa severa, un milió més que l’any 2008, inici de la crisi financera. D’aquesta manera, els anuncis escoltats per mitjans de comunicació o organitzacions institucionals de què: *“aquest virus ens afecta a tots”*, *“aquest virus ens iguala a totes les persones”*, *“és democràtic, estem tots al mateix vaixell”* no acaba responent a la realitat ni a les dades que disposem en l’actualitat.

De fet, els primers mesos de la pandèmia, el 20% de les llars més riques havien perdut el 6% dels seus ingressos, la llar mitjana havia perdut un 16% i les famílies més vulnerables va veure com retrocedien els seus recursos econòmics quasi un 30% (Fariza, et. Al, 2021).

Altres estudis realitzats a l’inici de la pandèmia, apunten en aquest mateix sentit, observant un impacte diferenciat en la primera i la segona onada. Per exemple, en la primera onada, l’estudi observa que les persones grans van ser els més afectats. En canvi, en la segona onada, el grup poblacional més afectat va ser el jove (de 15 a 34 anys) i es va començar a accentuar el patró de la desigualtat econòmica. En aquest sentit, aquelles zones amb menys ingressos van ser les més afectades, patint una major mortalitat (Marí-Dell’Olmo, Gotsens, et at, 2021).

La crisi sanitària generada per la COVID-19 ha fet evidenciar i visualitzar la importància dels Determinats Socials (DDSS) en la salut de les persones. En aquest sentit, la prevalença poblacional de les malalties cròniques i infeccions està condicionada per aquests determinants, formats pels diferents eixos de desigualtat, tal com expressa la literatura científica: la posició social, l’edat, la raça/ètnia, el territori o el gènere (Antoñanzas i Gimeno, 2022)

És així com des del principi de la crisi sanitària fins a dia d’avui, el tractament i la forma d’abordar la situació s’ha basat en un discurs hegemònic i en una sola línia discursiva, amb els mitjans de comunicació com a garants de la seva difusió, excloent altres variables i respostes davant de les latents complexitats socials, sanitàries i econòmiques a resoldre. Aquesta visió únicament científica – biologicista i biomèdica ha portat a deixar de banda

aquells factors socials generadors de condicions favorables o desfavorables en els que els virus no responen de la mateixa manera en els organismes de les persones. En són alguns exemples, a part del virus de la COVID-19, la patologia coronària, el càncer de pulmó, l'obesitat o la diabetis en els quals la seva distribució és diferent depenent les comunitats i les classes socials al llarg de l'evolució històrica i als canvis socials; aquí, doncs, la qüestió biològica queda en un segon pla (Antoñanzas i Gimeno, 2022).

Els factors socials i ambientals, doncs, són predeterminants a l'hora de contraure en més facilitat malalties o infeccions com la COVID-19. Ja des del principi d'aquesta malaltia, alguns estudis expressaven que la incidència de la pandèmia era més alta en aquelles ciutats i barris més empobrides. Per exemple, a Barcelona l'any 2020, la incidència de la COVID-19 era 2,5 vegades més alta en aquells barris amb més vulnerabilitats, com Nou Barris, respecte d'altres més rics, com ara, Sant Gervasi (Baena-Diez, et Al, 2020).

2.2. Pandèmia o Sindèmia?

Aquest tractament hegemònic orgànic i biologicista del coronavirus, tant en la prevenció com en el tractament, deixant a banda altres factors socials i ambientals, ens porta a parlar del concepte de Sindèmia. Abans, però, com es defineix una pandèmia? Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), una pandèmia es dona quan hi ha una propagació a nivell mundial d'una nova malaltia o infecció. La principal diferència d'una pandèmia respecte una epidèmia és l'abast i la propagació sent la primera d'un abast mundial respecte la segona, d'un abast concret en alguna comunitat o regió determinada (Medicina y Salud Pública, 2020).

El concepte de la Sindèmia es va introduir en la epidèmia de la VIH/sida per comprendre els components socials, conductuals i culturals de les malalties emergents. De fet, en una editorial de la revista mèdica *The Lancet*, es va afirmar que la pandèmia de la COVID-19 era més que una pandèmia en la que es configurava com un esdeveniment sindèmic. És la COVID-19 una sindèmia global, tal com afirmava Richard Horton en *The Lancet*? Aquesta, és una perspectiva molt allunyada del discurs social comú i dels principals mitjans de comunicació, ja que la investigació de la COVID-19 en l'àmbit biomèdic predomina en escriu respecte altres dimensions com l'ambiental, la sociocultural o la política (Horton, 2020).

La noció de sindèmia va ser proposada per Merrill Singer a finals de la dècada de 1990 en la que buscava articular els conceptes de la comorbiditat i interacció per una millor comprensió de la pandèmia de la VIH/Sida. Al principi, aquest enfoc teòric s'utilitzava per poder explicar les diferències en les exposicions i el risc al VIH en les diferents comunitats, especialment en aquells col·lectius amb trastorns per abús de substàncies. Més tard, però, l'enfoc teòric de la sindèmia es va presentar com una font de solucions innovadores per combatre emergències humanitàries complexes, com ara, la COVID-19 (Horton, 2020).

La sindèmia està formada per dos elements: la concentració de malalties i la integració de factors. Aquesta concentració de malalties explica la comorbiditat o la concurrència de condicions patològiques com a resultat dels macro processos econòmics i polítics en una determina comunitat. Aquest enfoc teòric, doncs, ens ajuda a entendre i a abordar les possibles interaccions entre malalties (a nivell individual) i entre epidèmies (a nivell poblacional), tenint en compte el context social i les desigualtats polítiques i econòmiques que ens envolten. Aquest enfoc teòric exemplifica com la COVID-19 no afecta d'igual manera als diferents grups poblacionals. Ens aporta així una perspectiva integradora i unificadora amb abordatges multidisciplinaris aplicables al tema d'aquest treball: al tractament i la resposta de la COVID per part de les institucions i els gestors de l'àmbit social i sanitari (Almeida, 2021).

Entenent el coronavirus des d'aquesta perspectiva teòrica pot contribuir a comprendre les connexions existents entre el virus i les desigualtats socials i racials preexistents que no només provocaran un augment de la comorbiditat amb altres patologies (diabetis, hipertensió...) sinó també un agreujament amb la mortalitat per la Covid-19 en aquelles comunitats que ja patien pobresa i diverses vulnerabilitats socials (Almeida, 2021)

En definitiva, aquest enfoc, desconegut per moltes persones, posa al centre les condicions en les que emmalaltim permetent integrar els determinants socials dels que parlàvem més amunt a la forma d'entendre les malalties, anant més enllà de l'explicació causal de la influència diferenciada en els diferents grups socials.

A aquesta visió hegemònica i amb una sola línia biologicista en el tractament i la resposta de la crisi social i sanitària, s'ha de sumar una altre tipus de pandèmia: *la infodèmia*. En el context prepandèmic, al febrer de 2020, l'Organització Mundial de la Salut va advertir que el món també s'estava enfrontant, en paral·lel a la pandèmia de la Covid-19, a una

infodèmia a gran escala. Ja l'any 2002 es va publicar un article a la revista *American Journal of Medicine* en la que identificava aquest concepte, amb l'objectiu d'estudiar sistemàticament els patrons d'informació o comunicació dels mitjans electrònics (Almeida, 2021).

L'any 2003 va ser David Rothkopf el primer periodista que va començar a utilitzar aquesta expressió amb la idea d'analitzar els perills de la desinformació i l'obstaculització de les respostes socials davant de processos epidèmics i davant d'amenaques de seguretat pública, com poden ser els atacs terroristes.

Al setembre de 2020, els Organitzacions de les Nacions Unides (com ara la OMS o UNICEF) van emetre una declaració conjunta titulada: *Managing the COVID-19 infodemic*. L'objectiu d'aquest document era reduir els danys causats per la desinformació i, així, contribuir al control de la pandèmia. A més a més, aquesta declaració buscava aportar una visió crítica del nou entorn informatiu basat en les plataformes dels mitjans socials i les xarxes comunitàries virtuals, en les que les disseminacions de desinformació podien, i poden, influir significativament en el comportament de les persones. Cal afegir també, que aquesta desinformació afecta i és perjudicial per la salut física i mental de totes les persones amb l'augment de l'estigmatització dels col·lectius vulnerables, la xenofòbia o el racisme (Almeida, 2021).

2.3. Vulnerables o vulnerats?

Les persones que ja venien patint dificultats socials i econòmiques són les que han tingut més dificultats per sostenir la situació social i sanitària excepcional i, a més a més, les que han quedat més afectades pels impactes econòmics, socials i en la salut mental posteriors. En els últims temps, per referir-se aquestes persones s'ha utilitzat i s'utilitza molt la terminologia de "vulnerables" o "persones vulnerables" en contraposició d'aquells termes que anteriorment s'escoltaven més, com ara, pobresa, grups marginals o poblacions empobrides. Aquest augment en les últimes dècades d'aquest terme es pot observar al diccionari de la Real Acadèmia Espanyola i al seu diccionari invers DIRAE en les diferents gràfiques presentades (Rey, 2020).

Mitjans de comunicació, figures polítiques, professionals de l'àmbit socioeducatiu i de la cooperació, món acadèmic, etc. usen aquesta terminologia per referir-se i englobar a tots

aquells col·lectius o grups de persones que parteixen de dificultats diverses (socials, econòmiques, de salut o en l'accés a la vida cultural i comunitària).

Si l'hem de definir, per exemple, segons la Real Acadèmia Espanyola, l'adjectiu Vulnerable el defineix com '*Que pot ser ferit o rebre lesió, física o moralment*'. Algú que pot ser ferit, en el que s'incorpora un tercer element qui exerceix una sèrie de lesions o ferides i, per tant, fet evitable. Més enllà d'aquesta senzilla però indicativa definició, estem davant d'una terminologia complexa en la que és necessària un anàlisi més profunda davant d'aquest ús generalitzat per gran part de la societat. De fet, el terme "vulnerabilitat" pot tenir múltiples significats, aplicats des de les persones humanes fins a les possibles intromissions en els sistemes informàtics.

Per facilitar la comprensió de la complexitat d'aquest terme, podríem definir-lo, per una banda, des d'una perspectiva antropològica de la vulnerabilitat humana i, per l'altra, la vulnerabilitat des d'una vessant socio-política. Pel que fa la primera, des d'una visió antropològica, la vulnerabilitat s'ha associat a una característica d'allò humà, entesa com una condició de la pròpia fragilitat inherent a qualsevol persona, com a essers bio - psico. És tan així que des dels discursos bioètics es parla de 'poblacions vulnerables' ja que totes les poblacions i persones parteixen, per definició, d'aquesta vulnerabilitat i fragilitat (Feito, 2007).

Poden ser molts els matisos del concepte però el denominador comú és el dany físic, emocional, psíquic o moral a través de les injustícies o als factors estructurals dels sistemes. Així doncs, l'esser humà és vulnerable per la seva condició corporal i mortal, però també per la seva capacitat de sentir, de pensar, de relacionar-se amb els altres. En aquest sentit, la vessant social, les històries de les persones en relació amb els altres i els contextos socioeconòmics des d'on viuen també són factors predeterminants que aporta la perspectiva de la vulnerabilitat social i política (Feito, 2007)

Davant d'aquests factors externs, fora d'allò més intrínsec de l'esser humà, es pot parlar de l'existència d'*espais de vulnerabilitat*. Aquests es configuren com aquells espais on el clima i les condicions són desfavorables per a les persones que resideixen en els mateixos en els quals s'exposen a majors riscos, per manca de control o la impossibilitat de canviar les seves circumstàncies. Aquest plantejament ens permet concebre que quan parlem de vulnerabilitat humana hi ha elements intrínsecs i antropològics però també hi ha una forta influència dels factors ambientals o socials, depenent dels espais de vulnerabilitat en la

que es poden trobar els subjectes. Així doncs, no és un terme en el que es caracteritzi per ser estàtic i rígid sinó tot el contrari: els factors ambientals podran canviar i ser líquids en els que es podrà intervenir per incorporar accions de prevenció, curatives, socials, etc. per tal de minimitzar aquest dany en els diferents espais de vulnerabilitat (Feito, 2007)

En aquest sentit, Butler (2004) en base als seus principis fenomenològics de la performativitat política de la vulnerabilitat, distingeix dos conceptes clau: *la precarietat* (precariousness) i *la precaridad*. El primer es refereix a l'estat generalitzat de la vulnerabilitat i a la dependència que hi ha entre unes persones en les altres; el segon concepte va més enllà, adoptant un sentit més polític, vinculat a les condicions de vulnerabilitat que pateixen determinades poblacions, per l'economia o la manca de xarxa social. Aquesta autora ens parla dels *marcs* des d'on es poden manifestar aquestes agressions amb la creació d'estructures simbòliques en base a les convencions en les que es reconeixen determinades vides, o bé s'exclouen i s'invisibilitzen aquelles que es situen fora d'aquells marcs d'allò que, generalment, es considera normal o estàndard (Molina, 2017).

Així doncs, factors polítics, estructurals i històrics porten a invisibilitzar aquesta vulnerabilitat humana. Tal com descriuen Solé i Pié (2018):

El nostre temps rebutja la vulnerabilitat humana, negant la nostra fragilitat constitutiva, la finitud, el límit. [...] el rebuig actual al voltant de la vulnerabilitat, la seva impopularitat, està directament relacionada amb la centralitat que pren el capital davant de la vida (p.10)

La política actual i els seus modes d'organització social caracteritzades per les polítiques neoliberals ataquen les vides i els centres vitals de totes les persones, el que vol dir que sempre hi haurà un patiment evitable en les nostres societats. De fet, Butler (2006) ens planteja la següent pregunta: “Què és el que permet que algunes vides siguin més visibles en la seva precarietat i què és el que no?” (p.19)

La individualització del patiment i la inexistència d'espais comuns per sostenir-los fa que siguin reduïts a la mínima expressió i en la que aquesta lògica faciliti la normalització de situacions i fets humanament inacceptables. Aquesta inconsciència o naturalització sobre els modes locals de gestió del patiments i de les vulnerabilitats ens subjecta i domina i, no només això, ens fractura interiorment i fa sostenir la violència institucional i estructural en la població i, especialment, en aquells col·lectius en més dificultats socioeconòmiques (Pié, 2017).

El plantejament de l'ús excessiu del neologisme de “vulnerables” partint de la base en què la fragilitat és inherent en tots els essers humans i sense tenir en compte les múltiples variables i factors que entrellacen aquest concepte, fa que s'hagi tendit a reduir-ne la seva complexitat i englobar-ho tot en el terme de ‘vulnerabilitat’ en detriment del concepte ‘vulneració’. Així doncs, a qui des de fa un temps eren identificats com “persones o col·lectius vulnerats” avui en dia són identificades com a persones o col·lectius vulnerables, ocultant el disseny i el funcionament de les estructures i les lògiques d'exploració de l'actual sistema capitalista i neoliberal (Madrid, 2017).

2.4. Fenomen del sensellarisme

Des d'una perspectiva de l'exclusió social, les persones sense sostre s'han descrit tradicionalment com un col·lectiu que es situava a l'escaló més profund de la societat i de l'exclusió social (Agulles, 2019). A finals dels anys 80, es definien les persones “sense sostre” com aquelles persones que utilitzaven l'espai públic per viure, com a residència habitual, no utilitzant cap recurs per dormir. A banda, es definia “transeünt” com aquelles persones que utilitzaven els albergs o altres recursos de forma habitual, no responent en molts casos a un perfil d'exclusió sever com s'entenia en aquell moment (Agulles, 2019). En aquest sentit, no hi havia una definició clara del fenomen i de la problemàtica i tampoc dels perfils implicats en el mateix.

El concepte del fenomen del sensellarisme ha anat evolucionant al llarg del temps, referint-se a les persones sense sostre com un col·lectiu estigmatitzador i exclouent en l'imaginari de la societat (Cabrera, 2008). Les persones en una situació de carrer es troben transitant en processos d'exclusió severa on influeixen factors de tipus estructural, relacional i individual que es materialitzen en residir al carrer (Matulic, 2015)

De fet, molts dels estudis realitzats sobre aquest fenomen són d'Estats Units i la major part d'ells situaven l'aïllament social com una de les perspectives dominants. A l'any 1936, les persones sensellar eren definides com “*persones poc amistoses, aïllades de tot contacte social de naturalesa íntima i personal*” (Snow i Anderson, 1993 citat a Bachiller, 2010)

Als anys 90, la FEANTSA, defenia al col·lectiu de la següent manera: “una persona sense llar és aquella persona incapaç d'accedir i mantenir un allotjament personal adequat pels

seus propis mitjans, o incapaços de mantenir un allotjament amb l'ajuda de Serveis Social (p.34)” (Avramov, 1995 citat a Agulles, 2019).

Tal com s'observa en aquesta última definició, el fenomen es focalitza i s'incideix només amb les capacitats personals de les pròpies persones, culpabilitzant als propis subjectes de la seva situació. En aquest sentit, la intervenció i l'acompanyament que es donava al col·lectiu es basava en la individualitat i, fins i tot, en el tractament psicopatològic de la problemàtica (Agulles, 2019).

Així, tal com apunta Agulles (2019) les persones sense llar eren objecte d'estudi de les disciplines com la psiquiatria i la psicologia social, en canvi, l'estudi de les desigualtats en l'accés a l'habitatge era estudiat per l'economia o l'urbanisme.

Ja l'any 1998 es començava a parlar d'altres factors per entendre aquest fenomen, deixant a banda un enfoc individualista i culpabilitzador dels propis subjectes. És així com es començava a reflexionar sobre els factors socioeconòmics de gran escala (atur, polítiques d'habitatge, polítiques de benestar social...) com una base important del problema. Així doncs, els factors estructurals i les característiques personals, juntament amb els factors intrínsecs, podien explicar els fonaments d'aquest fenomen, entenent no només la pobresa com un fet determinant (Muñoz y Vázquez, 1998, citat a Agulles, 2018)

Autors com Muñoz i Vázquez (1998), als anys 90 parlaven ja de la vulnerabilitat en aquest col·lectiu, entenen el fenomen des d'una perspectiva multidimensional, anant més enllà de les mancances purament materials o econòmiques (Agulles, 2018) En aquest sentit, seguint el fil de la reflexió sobre el concepte de la vulnerabilitat en apartats anteriors, autors parlen críticament de la vinculació de la vulnerabilitat humana i les persones sensellar: “El fet de situar la vulnerabilitat personal como causa del sensellarisme es revela, davant la mirada sociològica, com una fal·làcia d'afirmació del conseqüent” (Agulles, 2018, p.270).

Etiquetar de forma taxativa una persona sense llar de vulnerable pel simple fet de trobar-se en aquesta situació situa el fenomen des d'una perspectiva individualista i de cas, no tenint en compte els factors estructurals anomenats anteriorment.

Així doncs, si un grup o col·lectiu de la població és vulnerables caldria preguntar-se quins processos són els que els situen en aquesta posició de desigualtat creixent en les nostres societats i, no només això; de quina manera es legitima la situació de pèrdua de drets, fins

al punt de permetre una mort social que en ocasions suposa un llarg temps al carrer. Les situacions extremes o bé les institucionalitzacions totals de col·lectius en dificultats socials ens porta a parlar de la “mortificació del jo”, tal com descriu Goffman amb el concepte de “mort civil”. Aquest concepte es refereix a la pèrdua de drets civils, polítics, subjectius, etc. d'un subjecte, quan encara no s'ha produït la mort biològica del mateix, deixant de ser considerada viva (Ochoa, 2009).

Aquesta reflexió ens allunya de les investigacions que tractaven les persones sense llar com a desviats i, per tant, entenent que les persones que es trobaven en aquesta situació era a causa del seu comportament inherent “com a persona sense sostre” (Agulla, 2018).

Ja l'any 2012, el Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre “El problema de les persones sense llar”, donen la següent definició del fenomen: “El CESE considera que aquest fenomen no existeix en si mateix, sinó que és conseqüència de les decisions polítiques i econòmiques que es duen a terme” (CESE, 28/1/2012, C 24/35).

Així doncs, el fenomen de les persones sense llar s'ha d'entendre com un problema que conté múltiples factors estructurals, a part dels factors individuals i personals (polítiques d'habitatge i ocupació, mercat laboral, xarxa dels serveis socials d'atenció primària...) (Frazer y Marlier, 2009)³

Així, gràcies a aquests avenços en la conceptualització de la problemàtica, també s'ha avançat en la manera d'abordar-la, incorporant noves metodologies com el Housing First. Al mateix temps, però, les polítiques de control sobre l'espai públic no deixen d'endurir-se), una qüestió que també s'ha de tenir en compte quan parlem de confinaments i crisis socials i sanitàries (Bergamaschi, Castrignano y De Rubertis, 2014).

³ Extret de Agulles (2019)

3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Des del 2008, degut a la crisi econòmica a causa la bombolla immobiliària, el context habitacional de moltes persones es va agreujar per una situació severa d'exclusió social entrant en un estat sense llar, accedint a recursos d'habitatge temporals i, en la majoria dels casos, quedant-se al carrer com a única opció per sobreviure (López, 2019)

Consegüentment, davant d'aquesta situació, en els últims anys ha augmentat la presència de persones vivint al carrer, fet que la societat ha normalitzat amb una actitud d'inacció o, fins i tot, situant-les fora dels límits d'allò acceptable. Estar present al carrer sense consumir, sense realitzar cap activitat comuna o productiva, sense realitzar cap desplaçament concret, esdevé una font de conflicte en l'espai públic i urbà, espai pensat, en la majoria dels casos, per al benefici econòmic. Aquest fet porta a les persones sense sostre a ser expulsades cap a llocs menys visibles, fins i tot, contra la seva voluntat (Sales, 2016).

Aquests llocs comuns pels quals circulen normalment les persones que viuen al carrer (estacions de transport públic, parcs, carrers comercials...) en ocasions s'han descrit com els "*no – llocs*". Segons Auge (1992) distingeix els no llocs aquells constituïts en relació a determinats fins (transport, oci, comerç..) i la relació que els individus mantenen en aquests espais.

Així doncs, l'emergència en l'habitatge ha pressionat a les diverses Administracions a realitzar estratègies, implementar nous recursos i plans de treball i, en definitiva, a destinar-hi més recursos per disminuir el nombre de persones vivint al carrer o en recursos *alberguistes* (podríem dir-ne, assistencialistes). Tot i així, han faltat -i falten- recursos per transformar les situacions de vida de moltes persones al carrer, per empoderar-les i situar-les fora del cicle espiral de l'exclusió social més severa, com és quedar-se sense un entorn segur, humà i digne.

Tot i les dades disponibles a nivell estatal i europeu, el primer obstacle per al disseny d'estratègies i la posterior intervenció social és l'absència d'una cartografia del sensellarisme, així com la manca de consens en la quantificació i el mesurament del fenomen. (Marbán i Rodríguez, 2020)

En aquest sentit, la FEANTSA classifica des del 2005 en diverses categories (ETHOS) les diferents situacions de les persones sense llar i d'exclusió residencial; un avenç

important a l'hora de classificar i estudiar el fenomen d'una forma més homogènia a nivell europeu. Les topologies són:

- Tipologia A: Sense allotjament – sense sostre
- Tipologia B: Sense habitatge o Houseless.
- Tipologia C: Habitatge insegur.
- Tipologia D: Habitatges inadequats.

Actualment, existeixen 40.000 persones que es troben en una situació sense llar a Espanya. A més a més, les dades augmenten considerablement quan parlem de persones que resideixen en un habitatge insegur (3,6M) o aquelles que viuen en un habitatge inadequat (5M) (Pastor, 2017). Així, aquestes organitzacions, alerten que 4 de cada 10 persones viuen en habitatges sense capacitat d'afrontar despeses imprevistes. Mentrestant, 3.000.000 d'habitatges estan buides a l'Estat Espanyol (FEANTSA, 2008)

Segons el *3r Informe sobre l'Exclusió Residencial a Europa* un promig de 16.437 persones van ingressar en centres d'acollida d'emergència per dia l'any 2016, un augment del 20,5% entre l'any 2014 i 2016. Un altre element important que destaca aquest informe és que en els habitatges pobres es gasten una mitjana del 37,7% dels seus ingressos disponibles en habitatge (FEANTSA, 2018).

Informes de la Comissió Europea també apunten a un augment de persones sense sostre al voltant dels 4 milions de persones a la Unió Europea (Spinnewijn, 2017 dins de Rosell, 2018). Aquest fet no compleix amb el que es proposava **l'Agenda Europea 2020⁴** en els quals es proposava reduir en un 20 M les persones en risc d'exclusió social dels Estats Membres (Rosell, 2018).

Tot i això, segons l'Estratègia integral per a l'abordatge del sensellarisme (2017) es calcula que hi ha 5.571 persones vivint al carrer o a albergs a Catalunya (Arrels Fundació, 2017).

En l'actualitat ens hem d'emmarcar amb els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) – Agenda 2030. Els ODS constitueixen una crida universal per l'acció per posar

⁴ L'estratègia Europa 2020 va emfatitzar en un creixement intel·ligent, sostenible i incluiu com a mitjà per superar les debilitats estructurals de l'economia europea, millorar la seva competitivitat i productivitat i sustentar una economia de mercat sostenible.

fi a la pobresa, protegir el planeta i millorar les vides i les perspectives de les persones a tot el món. El fenomen del sensellarisme és multidimensional amb diferents factors de tipus econòmic, social, polític, entre d'altres; aquest caràcter multidimensional fa que de forma transversal els diferents ODS tinguin una implicació amb la temàtica d'aquest treball. En qualsevol cas, els ODS en una vinculació més directa serien:

- ODS 11: Aconseguir que les ciutats siguin més inclusives, segures, resilents i sostenibles. Aquest objectiu es planteja assegurar l'accés a totes les persones a habitatges i serveis bàsics, segurs i assequibles i millorar els barris marginals.
- ODS 3: Salut i benestar, partint de la base que viure al carrer agreuja l'estat de salut de les persones, aquest objectiu es planteja aconseguir, d'avui fins 2030, garantir una vida sana i promoure el benestar de les persones, a través del dret a tractaments i a les cures sanitàries de les persones sense llar.
- ODS 8: Treball decent i creixement econòmic entenent l'ocupació com un dret i com una solució. Aquest objectiu pretén promoure el creixement econòmic inclusiu i sostenible, l'ocupació i el treball decent proporcionant formació, acompanyament i assessorament personalitzat.
- ODS 1: Fi de la pobresa. El fenomen del sensellarisme és una de les expressions més clares i extremes de la pobresa. Aquest objectiu es planteja posar fi a la pobresa en totes les seves formes.

Tal com s'ha comentat anteriorment, una de les problemàtiques inicials del fenomen és que no existeix una quantificació exacta de les persones que es troben en situació de carrer, ni a nivell local, autonòmic, nacional ni europeu. És per això que la ciutat de Tarragona l'any 2017 va realitzar el primer recompte de persones sense sostre a la ciutat amb l'objectiu d'obtenir una diagnosi del número de persones dormint al carrer, dels perfils i dels recursos que es poden destinar per millorar i afavorir les intervencions i acompanyaments que es donen. Aquesta acció es va emmarcar en la campanya europea "The European End Street Homelessness". Els últims recomptes van ser l'any 2019 i 2021 amb un total de 3 recomptes realitzats a la ciutat de Tarragona.

Any recompte	Nº homes	Nº dones	Sense identificar	TOTAL
2017	40	2	7	49
2019	58	9	3	70
2021	47	2	9	77

Taula 1: Elaboració pròpia. Dades: Ajuntament de Tarragona

Tot i que en cadascun dels recomptes la xifra de persones dormint al carrer ha anat en augment, cal remarcar que aquestes són només fotografies d'aquell dia en concret, tenint en compte que aquestes dades poden variar dia rere dia. De fet, Tarragona, com altres ciutats, es considerada com un lloc de pas, per la peculiaritat del clima, per les connexions en el transport i, en definitiva, per la facilitat en moure's en totes direccions.

En aquesta iniciativa, es va començar a crear una xarxa d'entitats que acompanyaven al col·lectiu de persones sense sostre i es van començar a teixir sinergies i treball conjunt entre els diferents recursos i institucions del territori. Així doncs, és com es va constituir la Xarxa d'Atenció Integral a les Persones Sense Llar de Tarragona (XAIPSLLT) al setembre de 2017, impulsada per l'Institut Municipal de Serveis Socials de Tarragona (IMSST) amb la finalitat de crear un marc d'actuació comú entre entitats i/o organitzacions que treballen amb les persones sense llar en el procés de recuperació de la màxima autonomia personal.

La Xarxa també pretén contribuir a millorar capacitat de resposta dels serveis i recursos garantits i reforçar les capacitats globals per atendre de forma integral les situacions de les persones sense llar. El funcionament d'aquest espai és a través d'un plenari en la participació de tots els recursos implicats i on es decideixen les línies prioritàries a treballar a la ciutat en matèria de sensellarisme. L'any 2018 la xarxa disposava ja d'una secretària tècnica amb diferents comissions de treball. Actualment, a la Xarxa hi participen més de 50 recursos i serveis de la ciutat, administracions i el sector universitari.

Comissió de coneixement del fenomen
Comissió de sensibilització i visibilització
Comissió de recursos i serveis
Comissió de treball en xarxa i models d'atenció

Taula 2: Elaboració pròpia. Dades: Ajuntament de Tarragona

L'espai plenari es reuneix cada dos anys (bianual) on es posen sobre la taula tots els avenços de les diferents comissions; les comissions, en canvi, es reuneixen cada dos mesos, aproximadament.

La comissió de treball en xarxa i models d'atenció és una comissió que es va incorporar l'any 2019 i on es van treballar de forma integral, donant una resposta holística a les problemàtiques personal de cada persona. Inicialment, es compartien els casos a través d'un document excel "per tenir-los localitzats i ubicats"; posteriorment, es va crear una estratègia per treballar aquests casos i resoldre les situacions de forma conjunta entre tots els recursos (Cantos, 2021)

L'any 2017, de forma posterior al primer recompte realitzat a la ciutat, es va realitzar el *I Catàleg de recursos i serveis per a persones sense llar*, el que va significar a la ciutat un avenç important en el tractament d'aquesta problemàtica permetent identificar tots els agents i recursos disponibles per al col·lectiu. A més a més, facilita la coordinació entre entitats i Administració per l'optimització dels recursos amb unes intervencions ràpides i adaptades a les necessitats de cada persona.

La Guia esta estructurada en dos apartats diferenciats, el primer que detalla els serveis i recursos en els diferents àmbits: habitatge, alimentació, higiene, dutxa i altres, salut i farmaciola, atenció social, treball i formació professional i serveis de seguretat ciutadana. El segon apartat, detalla altres recursos disponibles a la ciutat, com ara, l'Associació Pax Mundo, les biblioteques públiques o els serveis municipals de la ciutat.

3.1. Legislació i plans estratègics

El fenomen del sensellarisme és un fenomen multifactorial on intervenen variables estructurals, institucionals, relacionals, personals així com també s'entén el problema des de diferents enfoc teòrics i de plantejament que influeixen directament amb els models d'intervenció social a l'hora d'afrontar aquesta problemàtica (Comité Europeu Social del sensellarisme, 2013)

L'habitatge és un dret bàsic i inherent a la persona. La Declaració universal de drets humans, en el seu article 25.1. exposa que tota persona té dret a un nivell de vida que asseguri, per a ella i la seva família, la salut i el benestar, especialment quant a l'alimentació, a vestit, a l'habitatge, a assistència mèdica i als serveis socials necessaris.

En l'àmbit europeu, podem nombrar l'Estratègia de Lisboa que fou aprovada el març de l'any 2000 i va suposar un canvi de paradigma en les polítiques de benestar potenciant en concepte d'inclusió social per garantir la igualtat d'oportunitats i l'equitat. Aquesta estratègia va estar actualitzada l'any 2005, ampliant els objectius i, per tant, la protecció social amb l'horitzó final de reduir les desigualtats socials i estructurals.

Degut a l'emergència habitacional dels darrers anys, aguditzat per l'actual crisi social i sanitària, les administracions nacionals i supranacionals han promogut una sèrie de plans o estratègies per posar solució a una problemàtica global però, en ocasions, en solucions locals. Aquests són alguns dels exemples dels recents plans creats pels diferents governs nacionals, autonòmics i locals :

ESTRATÈGIES I PLANS (Nacional, autonòmic i municipal)
<i>Estrategia nacional integral para personas sin hogar 2015-2020</i>
Marc d'acció per a l'abordatge del sensellarisme a Catalunya 2022-2025
Pla Territorial Sectorial d'Habitatge
Xarxa per a les persones sense llar - Programa d'atenció a PSS (PLIS - IMSST)

Taula 3. *Elaboració pròpia.*

En l'àmbit català, trobem legislació catalana en matèria d'habitatge i polítiques específiques, com ara, la *Llei 4/2016, del 23 de desembre, de mesures de protecció del dret a l'habitatge de les persones en risc d'exclusió social*, aportant una visió preventiva a la problemàtica de l'habitatge o la *Llei 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge digne que sigui adequat, en les diverses etapes de la vida, a la situació familiar, econòmica, social i a la capacitat funcional*. També, la *Llei 25/2015, del 29 de juliol, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de la pobresa energètica*, incorporant i conceptualitzant una problemàtica mai etiquetada: la pobresa energètica o, dit d'una altra manera, la impossibilitat de viure amb unes condicions dignes i bàsiques. Destacar, també la *Llei 12/2007, de l'11 d'octubre de Serveis Socials* de Catalunya.

Recentment, el govern català ha aprovat el nou Marc d'acció per a l'abordatge del sensellarisme a Catalunya 2022-2025. Aquest marc es constitueix com un instrument per construir un model d'abordatge integral i consensuat en el nostre país. En aquest sentit,

el Marc estableix un model d'actuació pública que pretén garantir el dret de les persones a un habitatge digne, i de qualitat, tenint en compte les especificitats territorials i locals.

Els objectius del Marc d'acció per a l'abordatge del sensellarisme a Catalunya 2022-2025 són:

- Atendre i reduir el nombre de persones que viuen al carrer.
- Reduir el temps que una persona sense llar passa vivint al carrer o en un dispositiu d'urgència abans d'obtenir una solució habitacional digna.
- Incrementar el parc d'habitatge protegit i, consegüentment, els recursos destinats a oferir solucions amb el model de housing first o de pisos d'inclusió a les persones sense llar.
- Establir un model d'intervenció i acompanyament consensuat amb els agents implicats que respongui a les necessitats i expectatives de les persones ateses i del territori en què es duu a terme el procés d'intervenció.
- Crear un sistema de recollida de dades i informació fiable que permeti planificar, monitoritzar i avaluar les polítiques públiques que es duguin a terme en aquest àmbit, d'acord amb coneixements fiables.

3.2. Recursos existents a Tarragona destinades per a les persones sense sostre (allotjament)

Des de l'Administració: Ajuntament de Tarragona (Institut Municipal de Serveis Socials de Tarragona)

RECURS	ACCÉS - Altres valoracions
Allotjament d'urgència en Hotels o Pensions de l'institut Municipal de Serveis Socials	Valoració tècnica (Equip Bàsic de la Zona). Obert tot l'any.
Pis de transició de l'Institut Municipal de Serveis Socials (ocupació per 6 persones)	Prèvia valoració tècnica de l'Equip Bàsic d'Atenció Social, és un pis només per home. És necessari l'empadronament i tenir un mínim d'ingressos. Duració

	màxima d'un any acompanyat d'un pla de treball.
Equips Bàsics d'Atenció Social de l'IMMSST	Accés lliure. En cada centre de Serveis Socials. El criteri d'accés és mitjançant el lloc d'empadronament.
Punt d'Atenció de Persones sense sostre	Accés lliure.
Servei d'urgència i emergències socials de Tarragona	Tots els dies de l'any. Responsables: Equip Bàsic de la Zona i Guardia Urbana.
Operació iglú	Recurs puntual en períodes de molt de fred: assistència a les persones SS, facilitant-los menjar calent i sostre.

Taula 4: Elaboració pròpia. Font: IMSST

Des del sector social sense ànim de lucre o Tercer Sector: *Fundació Bona Ni*

RECURS	Observacions
Pensió Carmen i Al- Hambra	5 places per pensió, depenent les necessitats, s'utilitzen.
Alberg permanent – Fundació Bonanit	Recurs de baixa exigència. 25 places. Durada de 15 dies amb opció a repetir. Es valora la situació personal de cada persones i les necessitats específiques. Vinculació amb SS per la derivació de persones usuàries
Pisos tutelats per famílies	6 pisos, 30 places aproximadament. Duració de 4 anys.
Café Caliu (col·laboració amb Càritas)	Esmorzars cada dia. També realitzen dinars (amb col·laboració amb l'Ajuntament) i sopars - pícnic per part de la Fundació.
Ajudes puntuals	Econòmiques, de farmàcia, de roba gràcies a les diferents col·laboracions (roba amiga...)

Taula 5: Elaboració pròpia.

3.3. Recursos temporals activats per la crisi generada per la COVID-19 a Tarragona

Degut a la situació de confinaments arrel de la pandèmia, l'Ajuntament de Tarragona juntament amb els recursos tècnics i assistencials de la ciutat, va posar a disposició diferents recursos residencials per a les persones en situació de carrer, especialment, l'any 2020.

El 18 de març de 2020 l'Ajuntament de Tarragona va habilitar el pavelló del Serrallo per acollir les persones sense sostre durant la primera etapa dels confinaments arrel de la crisi del coronavirus. La ciutat de Tarragona va ser la primera en posar aquest tipus de

dispositiu per aquest col·lectiu i la segona ciutat espanyola en fer-lo. Aquest va estar actiu fins a la fi dels diferents confinaments, 19 de juny de 2020, i tenia una capacitat per unes 45-50 persones. Aquest alberg temporal va acollir més de 120 persones des de l'inici de la pandèmia, gestionat per Creu Roja. L'alimentació anava a càrrec de l'Associació Joventut i Vida i la valoració de la gestió i de l'atenció a les diferents persones que hi van passar va ser positiva. De fet, el dispositiu no només es va limitar a atendre a les necessitats bàsiques, sinó que es van inserir laboralment diferents usuàries i es van realitzar diferents tipus d'activitats per incorporar una atenció més lúdica, positiva i de reconeixement de les persones (Aguilar, 2021).

Aquest dispositiu estava recolzat per la Fundació Bonanit (durant el confinament van reduir places en el seu alberg temporal situat a la Part Alta) i amb el reforç complementari de la Pensión Carne i l'Hostal Alhambra. Un cop va desactivar aquest dispositiu (juny 2020), es va intentar re col·locar i derivar aquelles persones molt vinculades en aquest dispositiu temporal.

El dia 16 de novembre de 2020 es va activar un nou alberg temporal per complir amb el confinament nocturn decretat pel govern el 25 d'octubre de 2020. Aquest es va situar al Palau Firal de Tarragona, un equipament també gestionat per Creu Roja i amb una capacitat per 50 persones, aproximadament.

El canvi d'ubicació venia produït perquè en l'anterior espai, el pavelló del Serrallo, estava en ús i, a part, aquest no disposava de calefacció com sí tenia el Palau Firal de Tarragona. La gestió del menjar continuava anant a càrrec de l'Associació Joventut i Vida i el servei de dutxes es va externalitzar.

En aquest cas, la gestió ja va ser diferent aprenent de la primera experiència al pavelló del Serrallo i tampoc era 24h com el primer dispositiu, ja que ja no estàvem en un confinament dur. Es continuaven fent dos àpats, sopar i esmorzar i l'horari del dispositiu era de 20h a 9h del matí.

Un dels principals trets diferencials de l'alberg del Palau Firal respecte el del Serrallo és que es va incorporar una major sistematització en la derivació de les persones usuàries. De fet, en el primer alberg del Serrallo, fins i tot, va haver una sobre saturació per l'efecte crida, degut a la flexibilitat en l'accés i a la poca oferta d'aquests recursos en aquest període de temps en els municipis del voltant de Tarragona. No només això, sinó que la

responsable política va comentar que altres administracions municipals dels voltants derivaven directament als seus ciutadans a l'alberg de Tarragona.

“Vam reclamar més col·laboració per part de les altres administracions, enteníem que era un servei bàsic que havia d'existir a tots els municipis, i vam encoratjar-los a fer-ho, i a no sobrecarregar aquest” (Responsable política, 2021)

En aquest segon alberg, doncs, va haver un major treball per part de Serveis Socials i les organitzacions implicades en detectar i derivar aquelles persones ateses a Tarragona, sempre tenint flexibilitat en aquells casos urgents amb necessitat d'utilitzar el servei. De fet, el temps màxim d'estada en aquest alberg depenia de la valoració de Serveis Socials per cada usuari sent per uns dies concrets o de forma indefinida. El fet que en aquell moment els equips de Serveis Socials Bàsics es reincorporessin en la presencialitat també va facilitar la creació de nous protocols de derivació per coordinar i cohesionar la intervenció que s'estava realitzant. Per últim, una major relació amb el Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya també va facilitar la incorporació de mesures de prevenció en el dispositiu.

Aquest Alberg va estar format per 8 persones professionals i els serveis externs, com la seguretat, el manteniment, l'equip de neteja o els serveis de dutxes. L'ocupació mitjana va ser d'una trentena de persones. Aquest segon alberg va tancar a finals del mes de març de 2021 amb un reallotjament de les persones que encara estaven ubicats a aquest alberg; les reubicacions es van dur a terme amb el suport de Fundació Bonanit i l'hostal Ram Room de Tarragona, amb la disponibilitat de 20 places.

4. OBJECTIUS DE LA INVESTIGACIÓ

L'objectiu principal d'aquesta recerca és conèixer i estudiar com han viscut en la seva quotidianitat les persones sense sostre els confinaments (a partir del març 2020) arrel de la COVID-19 a la ciutat de Tarragona des d'un enfoc etnogràfic.

Objectiu específic: Estudiar l'impacte social, emocional i en la salut de les persones sensesostre a la ciutat de Tarragona a causa dels confinaments, els tocs de queda nocturn i les restriccions de mobilitat per la COVID-19.

Objectiu específic: Analitzar la relació de les persones sense sostre amb els sistemes assistencials (social i del tercer sector) des de la pròpia perspectiva durant els confinaments a causa de la COVID-19.

Objectiu específic: Estudiar i descriure la resposta assistencial dels serveis socials i el tercer sector vers les persones sensesostre a la ciutat de Tarragona arrel dels confinaments per la COVID-19.

5. PLANTEJAMENT METODOLÒGIC

5.1. Hipòtesis

Les hipòtesis de partida és: la situació de restriccions i confinaments arrel de la COVID-19 ha agreujat la situació social i relacional, de salut i emocional de les persones sensellar a la ciutat de Tarragona, especialment, a partir del març de 2020, afectant en la intervenció social i l'acompanyament a les persones sensellar per part dels professionals de l'àmbit social i els seus recursos.

5.2. Metodologia

A Espanya, la informació que tenim sobre el fenomen del sensellarisme posseeix una limitació metodològica, i és que la totalitat de dades que tenim sobre el mateix han sortit d'una metodologia quantitativa, a partir d'enquestes o en el millor dels casos, a través d'entrevistes estructurades. L'objectiu d'aquesta recerca és conèixer les percepcions de les persones sense sostre des d'una dimensió central: que és el seu propi context on es

desenvolupen les seves conductes i es moletegen les seves interpretacions sobre el món i l'actualitat (Bachiller, 2010)

S'ha dut a terme una metodologia qualitativa en els quals l'objectiu ha sigut analitzar allò individual i concret per descobrir els significats, els motius i les intencions de l'acció del subjecte individual. Es vol posar èmfasi en el punt de vista de les persones analitzades, en el llenguatge i en els aspectes *micro* de les realitats.

D'aquesta manera, l'anàlisi d'aquesta investigació serà interpretacional o dit d'una altra manera, amb un *enfoc estructural-dialèctic*, és a dir, s'analitzaran i s'estudiaran els discursos, les accions i les estructures latents des del mateix punt de vista dels protagonistes amb la finalitat de conèixer l'estructura del fenomen i la problemàtica des d'un anàlisi *Emic-Etic* (Corona, Maldonado, 2018)

En aquest sentit, l'*Emic* representa la perspectiva interna de les persones integrades en l'estudi, immerses dins dels patrons culturals que regeixen la societat i l'*Etic*, posa en relleu la visió i l'opinió externa de l'investigador, així com les eines, tècniques i instruments utilitzats per extreure i processar la informació dels subjectes de la investigació (Corona, Maldonado, 2018).

Aquesta és una investigació bàsica i retrospectiva basant-nos en les vivències i opinions dels subjectes de la investigació a partir del mes de març de 2020, a partir de l'establiment de l'estat d'alarma el 14 de març a causa de la pandèmia COVID-19.

És una investigació empírica i descriptiva basada en els fets que es van generar des de l'establiment de l'estat d'alarma fins l'actualitat amb l'objectiu de descriure i explicar les característiques, les situacions i el funcionament del fenomen en un moment i un context molt determinat.

Amb la finalitat de complir amb els objectius plantejats d'aquesta recerca s'ha decidit utilitzar la tècnica de l'entrevista en profunditat com a eina principal per realitzar aquesta investigació. Les entrevistes han sigut semiestructurades i no dirigides i s'han dut a terme amb persones sense sostre vinculades a la *Fundació Bonanit*, i també a la Creu Roja, a través de l'Albert temporal instal·lat al palau firal de Tarragona. Les entrevistes a les persones sense sostre es van realitzar de forma presencial als seus espais residencials o bé a l'espai públic.

Per realitzar les entrevistes als agents tècnics i institucionals es va utilitzar la tècnica de l'entrevista semi – estructurada i es va prioritzar el format online (Zoom o Teams) per dur-les a terme. En aquest sentit, aquestes entrevistes han permès aprofundir per complir amb l'objectiu específic 3 d'aquest estudi, incorporant la percepció i l'opinió de representants polítics, tècnics i del voluntariat sobre la resposta assistencial dels serveis socials i el tercer sector vers les persones sense sostre a la ciutat de Tarragona en el context de la COVID-19.

Aquestes tècniques qualitatives permetran complir amb el propòsit d'aquesta investigació i amb els seus objectius, com a eina de recollida de dades i d'exploració ajudant a identificar variables i relacions, a suggerir hipòtesis i a guiar les altres fases de la investigació. (Belzunegui, Pastor et al. 2002)

5.3. Mostra

La mostra i els subjectes d'investigació d'aquesta recerca són les persones que es troben en situació sense sostre de la ciutat de Tarragona i que han fet ús de l'Alberg de *Fundació Bonanit* i de l'Alberg temporal Parc Firal de Tarragona gestionat per la Creu Roja. Els criteris bàsics en la selecció de la mostra han sigut, principalment, les següents variables: 1) que estiguin en situació sense sostre a la ciutat de Tarragona 2) que hagin fet ús de l'alberg de Fundació Bonanit o/i de les seves pensions 3) que hagin fet ús de l'alberg temporal del Palau firal

Per fer la selecció dels subjectes s'ha intentat diversificar en els perfil tenint en compte els diferents ítems des d'una perspectiva interseccional, com ara, el gènere, l'edat o l'origen de procedència, tot i que són variables que la seva incorporació en la selecció de la mostra no ha depès directament de la voluntat de l'investigador de la recerca, ja que la selecció l'han realitzat els tècnics i/o responsables dels serveis i recursos participants. Tot i això, en l'anàlisi dels resultats s'atindrà a les possibles connexions, des de la complexitat de la problemàtica, i a la perspectiva interseccional que es pugui donar en els diferents subjectes d'aquesta investigació.

Existeixen també altres variables que es tindran en compte per a realitzar l'anàlisi d'aquest treball: la perspectiva interseccional i la diversitat de perfils (dones, joves, nacionalitat, origen, l'edat de les persones), duració de temps vivint carrer, etc. Per seleccionar la mostra no es tindrà directament en compte aquesta perspectiva

interseccional ja que la selecció no depèn directament de l'investigador sinó dels tècnics/es dels recursos que prèviament seleccionen aquelles persones que tenen la disponibilitat i s'han mostrat interessades en participar en aquesta recerca.

Així doncs, tal com s'ha comentat, serà una mostra significativa, seleccionada pels tècnics dels dos recursos des d'on s'ubicaran els subjectes entrevistats.

S'han realitzat un total de 13 entrevistes amb profunditat amb una perspectiva etnogràfica amb la finalitat d'aprofundir amb aquells elements o categories que es considerin oportunes. De les 13 entrevistes, s'han realitzat 8 entrevistes a persones que es troben en situació de carrer, a la ciutat de Tarragona i 5 entrevistes a responsables tècnics i institucionals .

Pel que fa aquests últims, s'han entrevistat a figures polítiques (Ajuntament de Tarragona i l'Institut Municipal de Serveis Socials), persones tècniques d'entitats del tercer sector (Creu Roja i Fundació Bonanit) així com a persones voluntàries (Creu Roja) que han estat i continuen atenent a peu de territori aquestes persones. La finalitat d'aquestes entrevistes és conèixer i interconnectar la perspectiva tècnica i institucional de la resposta que s'ha donat, de la qualitat i utilitat dels serveis i recursos que s'han posat a disposició a causa de la situació excepcional de la COVID-19, juntament amb la perspectiva de les persones sense sostre entrevistades. En aquest sentit, s'han entrevistat a les següents figures institucionals i tècniques:

- Tècnic/a de l'alberg de la Fundació Bonanit.
- Tècnic/a responsable del Palau Firal, gestionat per la Creu Roja.
- Persona voluntària del Alberg Temporal Parc Firal, gestionat per la Creu Roja.
- Tècnica IMSST Ajuntament de Tarragona.
- Responsable amb poder polític i de decisió pel que fa les polítiques i la gestió de Serveis Socials de l'Ajuntament de Tarragona.

En aquest cas, el mostreig ha sigut intencional i estratègic, és a dir, l'investigador ha seleccionat els informants que ha considerat clau per adquirir tots aquells coneixements i informació necessària per complir amb l'objectiu específic 3 de la recerca (Belzunegui, Pastor et al 2002)

L'objectiu d'entrevistar a càrrecs tècnics i institucional respon a poder aportar l'altra perspectiva interna dels recursos i de les institucions públiques responsables de desenvolupar polítiques públiques adreçades a les persones sense llar a la ciutat de Tarragona. Els principals perfils entrevistats són:

- **Responsables tècnics/ques d'organismes públics i privats**, vinculades als departaments/recursos competents en l'acompanyament i l'atenció directa a les persones sense llar. Aquests informants poden aportar la visió més directa del tipus de recursos i acompanyament que es dona a les persones sense llar a la ciutat de Tarragona, abordant els punts forts i les principals mancances a afrontar a curt, mig i llarg termini.
- **Responsables polítics/ques**, vinculades al desenvolupament de les polítiques públiques a la ciutat de Tarragona adreçades a contribuir en la millora de les condicions de vida de les persones sense llar a la ciutat.

5.4. Consideracions ètiques

Totes les entrevistes realitzades en el marc d'aquesta recerca s'han situat en un marc de confidencialitat i anonimat per part de l'entrevistador. En aquest sentit, totes les entrevistes s'han codificat i s'han utilitzat pseudònims de totes les persones participants.

Cada persona entrevistada ha signat el document del **Consentiment Informat** on es detallen els objectius i la finalitat d'aquesta investigació (*Veure Annex: Fitxa tècnica i Consentiment informat*). Aquest document també detalla els següents ítems:

- L'entrevistat/a accepta col·laborar amb la investigació de referència en qualitat d'informant, pel qual accedeix a ser entrevistat/a a tal efecte i a que la conversa sigui gravada per aquesta finalitat.
- L'entrevistat/a declara estar informat/a de la naturalesa del projecte.
- L'entrevistat/a accedeix a què la informació proporcionada sigui utilitzada per a finalitats de la investigació, incloent les possibles publicacions que puguin derivar-se de les mateixes.
- L'entrevistat/a declara estar informat/a del compromís de la persona investigador per tractar les seves dades i les informacions facilitades per ell/a amb total confidencialitat i amb el grau d'anonimat que desitgi la persona informant.

La informació recollida s'emmagatzemarà a un disc dur de la persona investigadora, amb clau d'accés i aquesta només s'utilitzarà per fins acadèmics i científics per la realització del propi estudi. La informació qualitativa facilitada estarà disponible fins el setembre de 2022 moment que finalitzarà l'elaboració d'aquest estudi. A partir d'aquest moment, la informació es destruirà.

Pel que fa les entrevistes de l'àmbit tècnic i institucional, per tal de protegir el seu anonimat, s'ha decidit mostrar quin és el càrrec de forma genèrica de la Institució des don prové, ometent el càrrec específic, per evitar la identificació de les persones informants d'aquesta recerca.

5.5. Impacte social

Aquesta investigació podrà permetre contribuir en la millora de l'abordatge integral del fenomen del sensellarisme a la ciutat de Tarragona. A més a més, permetrà fer un anàlisi per la posterior millora en l'estructura de les polítiques i estratègies per abordar la problemàtica en contextos d'urgència social i sanitària.

En aquest sentit, des del coneixement de primera mà dels propis subjectes, coneixent el seu punt de vista sobre els serveis, recursos assistencials i necessitats latents es podran treure diferents conclusions que ajudaran a abordar millor la intervenció social i l'atenció vers aquest col·lectiu.

Indicador-resultats	Impactes	Mesures-evidències
-Nº de beneficiaris (+diversitat de perfils) a recursos residencials o altres -Participació de professionals/serveis a les taules transversals -Nº de reunions de treball i de casos	-Millora en l'eficàcia dels recursos disponibles. Millor adaptabilitat a les necessitats de les persones usuàries -Canviar la forma d'intervenir, més holística, coordinada i integral a la ciutat. Centrada en la persona: cures integrals	-Entrevistes a persones usuàries, professionals i representants polítics que treballen pel col·lectiu objecte d'estudi -Sistematitzar l'atenció integral ACP

Impactes a curt termini	Impactes a mitjà termini	Impactes a llarg termini
-Visibilització de la problemàtica a nivell institucional, tècnic i ciutadà al territori	-Incorporació de millores en els recursos residencials i altres de la ciutat -Implementació de noves formes de treballar centrades en la persona (consolidació de la taula de casos) -Atenció a nous perfils emergents des dels serveis i recursos.	-Incorporació de les metodologies Housing First -Incorporació de nous serveis d'habitatge incorporant atenció integral, com ara, els pisos de transició -Millora de la intervenció coordinada i transversal en les diferents agents implicats (consolidació de les diferents taules de treball de la xarxa)

5.6. Cronograma

TASQUES	MES
Recerca bibliogràfica sobre l'objecte d'estudi	Novembre i desembre 2020 Gener i febrer 2021
Disseny de recerca	Desembre 2020 Gener 2021
Elaboració del guió de les entrevistes qualitatives i realització de la prova pilot	Gener 2021
Treball de camp: entrevistes a persones sense sostre i agents tècnics/ institucionals. Inici transcripcions.	Gener, febrer i març 2021
Finalització de les transcripcions de les entrevistes	Gener, febrer i març 2022
Codificació i anàlisi de la informació recollida	Març – Abril 2022
Redacció de l'informe final	Abril – Agost 2022

6. EXPOSICIÓ I ANÀLISI DELS RESULTATS

En aquest apartat es recullen els principals resultats de les entrevistes realitzades a les persones sense llar i als diferents perfils tècnics i institucionals de la ciutat. Al mateix temps, es realitza l'anàlisi d'acord al plantejament teòric i als objectius d'aquesta investigació

6.1. Perfil de les persones sense sostre entrevistades

Abans de passar a descriure els resultats i anàlisi dels mateixos, es vol contextualitzar al lector a través d'una radiografia general dels perfil de les persones entrevistades. Així doncs, en termes generals, de les 8 persones participants 6 són homes i 2, dones. 6 de les persones entrevistades són de nacionalitat espanyola, exceptuant les restants (2), provinents del Marroc i Guinea Equatorial.

Caracterització de les persones entrevistades	Trajectòria vital – Trets principals de l'entrevista.
<p>Marc. Home de 50 anys. Nacionalitat espanyola.</p> <p>Porta entre 3 i 4 anys vivint al carrer a la ciutat de Tarragona.</p> <p>Està a Tarragona de forma accidental “Perquè vaig caure aquí” I des d'on el van derivar a nivell judicial</p> <p>Va passar el confinament a Tarragona, concretament, a una pensió (un mes i mig). Quan va tancar la pensió va passar a l'alberg de Fundació Bonanit (mes i mig més)</p>	<p>Natural d'Alicant. Treballava de camioner internacional i conductor d'autocar i per uns problemes legals de circulació no pot conduir fins setembre de 2022. Divorciat i amb 3 fills en els que no té gaire relació i no viuen a Tarragona. Està esperant el permís de conduir, de nou, per reprendre la seva vida laboral. En el moment de l'entrevista, està utilitzant l'alberg de fundació Bonanit tot i que de forma intermitent dorm al carrer, a un lloc fix on hi va sempre.</p> <p>Durant l'entrevista, insisteix molt en què es troba en un moment d'impàs i temporal degut a la seva situació legal i laboral, vol tornar a treballar tan aviat com pugui.</p>

<p>Abdelaziz. Home de 45 anys. Nacionalitat marroquina</p> <p>Fa 15 anys que viu a Tarragona i 3 anys vivint al carrer.</p> <p>Usuari de Fundació Bonanit. Va passar el confinament a una casa ocupa.</p>	<p>Va passar el confinament dur a una casa ocupa, abandonada a les afores de la ciutat. Va viure en ella 2 anys, aproximadament. La va haver de desallotjar per indicacions de la policia. Sempre havia treballat en l'àmbit de la construcció, i en les últimes feines, en el sector agrícola o recollint ferralla.</p> <p>En el moment de l'entrevista, li havien retirat l'empadronament i la targeta sanitària. Mostra molta preocupació en aquest sentit.</p> <p>No té fills ni la família a prop.</p> <p>Se'l veu cansat i afectat per la situació, en ocasions li costa expressar-se i cal reformular les preguntes constantment. El factor idiomàtica també influeix en la fluïdesa de la conversa.</p> <p>Durant l'entrevista refereix constantment que el seu objectiu és trobar una nova feina per tenir un sostre. El seu dia a dia consisteix en buscar un sostre.</p>
<p>Alberto. Home de 29 anys. Nacionalitat espanyola.</p> <p>En el moment de l'entrevista portava 3 mesos vivint a Tarragona i més de 3 anys vivint al carrer.</p> <p>Es desplaça entre les ciutats a peu, va parar a Tarragona perquè li feia mal la cama.</p> <p>No té cap familiar a Tarragona.</p> <p>Quan va arribar a Tarragona va anar a l'Alberg del Palau firal, posteriorment a l'Alberg de Fundacio Bonanit.</p>	<p>Natural de Mallorca. Politoxicòman. És molt itinerant. A l'establiment de l'estat d'alarma encara no hi era a Tarragona; en aquell moment, es trobava a Badajoz.</p> <p>Ha anat treballant de forma informal en diferents sectors, però ara fa més de dos anys que no treballa.</p> <p>Durant l'entrevista explica que es va trobar en una situació sense treball, va fer el Camí de Sant Jaume i en la situació COVID-19, ja no ha trobat més treball.</p> <p>La seva idea és tornar a Mallorca.</p>
<p>José. Home de 72 anys. Jubilat. Nacionalitat Guineana.</p> <p>En el moment de l'entrevista, portava una setmana vivint al carrer,</p>	<p>En l'actualitat la seva residència habitual és Barcelona. Comparteix pis. Considera que està de pas en aquesta situació.</p>

<p>anteriorment havia estat al carrer de forma intermitent.</p> <p>Anteriorment havia estat a Tarragona.</p> <p>Va passar el confinament a Murcia, a casa d'uns familiars.</p> <p>Es troba a Tarragona, diu, per un motiu accidental ja que en el viatge de Murcia a Tarragona li van robar totes les seves pertinences, exactament a l'estació de l'AVE del Camp de Tarragona. Es va quedar sense res i va haver de recórrer a l'alberg. En el moment de l'entrevista, estava esperant a cobrar la pensió no contributiva per arribar a Barcelona.</p> <p>Usuari de Fundació Bonanit, ha estat persona beneficiària tant de l'alberg com de la pensió.</p>	<p>Va treballar de mecànic electricista, però moltes empreses no el van donar d'alta, sense saber-ho, i és per això que cobra una minsa prestació no contributiva (395e) o, fins i tot, va tenir problemes per tenir-la els primers mesos. No se'n va donar compte fins que va haver d'iniciar els tràmits de la prestació.</p> <p>Malgrat expressa que la seva situació és temporal, a l'entrevista comenta que fa cinc anys ja es va trobar en situació de carrer, utilitzant albergs perquè no cobrava la prestació de la jubilació.</p> <p>Està divorciat i té dos fills que viuen a Barcelona. Té una relació fluixa amb els fills.</p>
<p>Ana. Dona de 65 anys. Nacionalitat espanyola.</p> <p>Més de 3 anys resident a Tarragona i més de 7 mesos vivint al carrer.</p> <p>És usuària de Fundació Bonanit i del Palau Firal temporal.</p> <p>Dorm al carrer en moments intermitents quan se li esgoten els recursos, sempre ho fa a llocs fixos i amb altres persones.</p>	<p>Des de 2018 que està a Tarragona. Abans vivia a Vilafranca amb la seva ex parella. Es va quedar sense feina i va decidir venir a Tarragona. Treballava com a persona de neteja en unes condicions molt precàries.</p> <p>Va passar el confinament a un pis compartit però va haver de deixar-lo al juliol de 2020. El pis estava a Sant Salvador, i anava a peu cada dia a Tarragona per recollir el menjar. Expressa que en aquest pis no tenien aigua calenta ni calefacció.</p> <p>Comença l'entrevista ja expressant la mala relació amb una treballadora social de l'Ajuntament.</p> <p>Actualment està a Tarragona intentant aconseguir una ajuda per poder tenir recursos econòmics (prestació per jubilació)</p> <p>Té un fill i una filla en els que té en l'actualitat té relació. Expressa contínuament el concepte de</p>

	<p>lluita personal en la seva situació personal i social, en el que ha hagut d'afrontar moltes barreres administratives, de gènere, d'edat... Expressa que no vol donar problemes a ningú ni tampoc feina, els seus problemes se'ls soluciona ella.</p>
<p>Josefa. Dona de 52 anys. Nacionalitat espanyola.</p> <p>Més de 3 anys vivint al carrer.</p> <p>És natural de Tarragona, però ha viscut a Estats Units i Andorra, treballant en diferents sectors.</p> <p>L'inici de la pandèmia la va passar a una habitació llogada que va haver de deixar al desembre de 2021.</p> <p>Té tres fills a Andorra i els pares a Tarragona.</p> <p>Usuària de Fundació Bonanit i el Palau Firal temporal. També acostuma anar al Centre de dia.</p>	<p>Degut a la falta de feina és va quedar sense estalvis i va haver de marxar de l'habitació que tenia llogada.</p> <p>La situació de la pandèmia la va deixar atrapada a Tarragona. Cada tres mesos tornava a Tarragona del país on treballava en aquell moment, Estats Units, ja que tenia un visat turístic i ho havia de fer per no perdre'l. En aquesta tornada la va agafar la situació de la COVID, i no va poder tornar a Andorra per continuar treballant.</p> <p>El principal impacte de la pandèmia per ella és la mobilitat, ja que no pot tornar a Estats Units.</p>
<p>Pepe. Home de 54 anys. Nacionalitat espanyola.</p> <p>Menys de mesos vivint al carrer i a la ciutat de Tarragona.</p> <p>En el primer estat d'alarma encara vivia a la casa que va haver de deixar més tard, per la pèrdua de feina. Va deixar de treballar al novembre de 2020.</p> <p>Usuari de Fundació Bonanit. Desconeix el recurs del Palau Firal temporal. La seva intenció és anar-hi.</p>	<p>Natural de Viladecans, treballava en una empresa i degut a la pandèmia aquesta va desaparèixer. Feia 10 anys que treballava en aquesta empresa. L'empresa li deu diners i tampoc li van regularitzar els papers de finalització de contracte.</p> <p>Vivia a una casa de lloguer a Calafell i degut a la situació d'inactivitat laboral va haver de deixar-la per no poder pagar-la. No tenia cap prestació ni ajuda, Va estar sense pagar lloguer 3 mesos fins que va decidir abandonar-lo, diu, per no posar-se en problemes.</p> <p>Primerament va estar 6 dies (el màxim permès) a un alberg de Vilafranca del Penedès, a través de la Treballadora Social. Més tard, va assabentar-se que a Tarragona també hi havia un alberg, i va decidir venir a la ciutat. Expressa que <i>“el que no pot ser és dormir al carrer”</i>.</p>
<p>Jose Antonio. Home de 57 anys. Nacionalitat espanyola.</p>	<p>Natural de Puertollano. En Jose Antonio fa 7 anys que viu a Tarragona. Va passar l'estat d'alarma i el primer confinament a la casa on vivia.</p>

Més de 7 anys vivint al carrer i a la ciutat de Tarragona.	Es va quedar en situació de carrer perquè es va quedar sense la paga de la pre jubilació. Al veure que no la cobrava va decidir anar al Palau Firal, per no quedar-se al carrer. Ara, a l'espera de què la cobri.
Usuari del Palau Firal temporal. Quan va arribar a Tarragona fa 7 anys, també va utilitzar l'alberg de fundació bonanit.	Ha hagut d'anar alguns cops a Puertollano a solucionar aquest tràmit. En qualsevol cas, ens expressa que ara ja ho té solucionat. En quan cobri de nou buscarà una habitació a Tarragona.

Taula 6: elaboració pròpia

Com es pot observar a la taula, la major part de persones entrevistades porten un any o més residint a la ciutat de Tarragona, exceptuant, per exemple, en José o la Josefa en el que es troben de forma accidental i de pas a la ciutat.

En quant a la xarxa social i familiar, podem parlar d'unes xarxes socio-familiars febles, moltes de les persones entrevistades no tenen a ningú a la ciutat de Tarragona i si les hi tenen, d'una forma intermitent o feble.

“Y yo, como estoy divorciado y no tengo familia ni nada, yo me divorcié, yo tengo 3 hijas y un hijo, han estudiado, son como tú, mayores. Ni molesto ni saben que estoy así ni nada” (Marc, 2021)

“me encontré en esta situación, de no saber dónde ir, sinceramente. De tener muchos amigos a no tener ninguno. Como digo yo, te das cuenta realmente si tienes amigos o no...” (José Antonio, 2021)

“yo no quiero que mis amigos ni nadie sepa dónde estoy ni lo que me ha pasado... Nadie lo sabe. Y yo no tengo padres ni hermanos, murieron...” (Pepe, 2021).

6.2. Reacció a l'estat d'alarma.

Ens situem el 14 de març de 2020 quan el govern d'Espanya va decretar l'estat d'alarma i el posterior confinament domiciliari de totes les persones, exceptuant serveis essencials. De les persones entrevistades, cap es trobava en aquell moment dormint al carrer, es trobaven doncs en els diferents recursos (albergs temporals, pisos d'urgència, pensions, cases ocupes o bé als seus propis domicilis i/o familiars). Hi ha dos persones informants

que encara no es trobaven a la ciutat de Tarragona, situant-se a altres punts de l'Estat Espanyol (Múrcia i Badajoz).

6.2.1. Com es van informar?

Una de les dificultats inicials a partir d'aquell moment per les persones entrevistades va ser com obtenir la informació del que estava passant, dels recursos disponibles a la ciutat així com reaccionar a la situació que s'estava vivint. Si bé, algunes persones informants tenien el seu propi mòbil per fer-ho, algunes d'elles també ho van fer a través del boca a boca o, també, per la policia o altres agents de l'autoritat.

“Yo estaba Badajoz y bajé del tren y lo primero que escuché fue el himno de España, y aplaudir... y yo me quedé así... no sabía nada, era sábado. Me quedé flipando, yo decía, esta gente que hace... me metí en la calle a dormir, sin preguntar ni nada y de repente un sábado por la noche, no escuchaba nada, a las 11 de la noche, ni gente ni coches... y luego pasó la policía y me explicó un poco... el lunes ya empecé a enterarme un poco más... porque ya vi más militares, más policía... más todo... pero estuvimos una semana que no nos dieron ni albergue ni nada allá en Badajoz... por ejemplo” (Alberto, 2021)

Així doncs, la policia o els agents militars van ser en molts casos agents informadors de les persones sense sostre del què estava passant, o bé dels recursos dels que disposaven a la ciutat. Tot i això la informació va ser escassa i limitada a les restriccions de mobilitat que s'havien de complir. En altres casos, es van informar a través dels dispositius mòbils, o bé a través de la ràdio.

“A la casa donde estaba. Yo tengo el móvil... no teníamos tele ni nada eh. Pero yo me miraba las noticias... en el móvil. Pero en ese tiempo también cogí un ordenador... de la Cruz Roja... y también aprendí un poco” (Ana, 2021).

6.2.2. Compliment de les mesures de prevenció (de mobilitat, higièniques...)

Una altra de les dificultats per les persones en situació de sensellarisme a partir de l'establiment de l'estat d'alarma va ser el compliment de les diferents mesures decretades pel govern, com ara, la no mobilitat i el confinament domiciliari. Aquest col·lectiu es caracteritza per tenir una forta mobilitat, en la que estan contínuament en la recerca

d'oportunitats laborals, d'habitatge, etc. En aquest sentit, el fet de no poder sortir del municipi o de la ciutat de Tarragona va ser un agreujant de les situacions personals de cada persona.

[Les mesures perimetrals] *“Yo me las he saltado. Pero desde el principio, porque es lo que hay, yo vivo en la calle y me tengo que mover. Si a un sitio no me proporcionan las cosas...”* (Alberto, 2021)

“... a mi el que m'afecta és el fet de no poder anar allà [a Estats Units, on estava treballant abans de la situació de pandèmia] M'he quedat atrapada. No sortir de Tarragona o no sortir de la comarca... realment no m'afecta gaire... No haig d'anar a enlloc” (Josefa, 2021)

“Lo llevo fatal. [Portar la mascareta o complir amb les mesures de confinaments i perimetrals] Como todo el mundo supongo. Pero hay que hacerlo para controlar esta mierda de bicho... y ya está. A esto no le gusta a nadie, a mí no me gusta llevar esto todo el día...” (Pepe, 2021)

El distanciament social i el tancament dels principals espais de socialització també és un element que destaquen moltes de les entrevistades. Abans podien anar a fer un cafè i seure's junts, conversar i compartir una estona i la situació de Covid-19 va eliminar-ho.

“Situación mal. Siempre llevando esto [la mascareta], uno separado del otro... muchas cosas diferentes...” (Abdelaziz, 2021)

“y bueno, pa mi era mucho más fácil que ahora... porque yo trabajaba en el campo o podía relacionarme con otras personas... y trabajar de cualquier cosa... hacer mudanzas... o cualquier cosa... pues ahora ya... no se puede...” (Alberto, 2021)

Autors com Massa (2010) parlen del concepte d'estratègies de supervivència; són totes aquells elements que incorporen en la quotidianitat per tal de sobreviure davant de les múltiples situacions d'extrema vulnerabilitat.

“Ha cambiado todo, todo. Antiguamente podíamos tomar un café juntos... en la mesa, 4 personas... y ahora por culpa del covid no podemos tomar un café... como el bocadillo... un cacaolat y...”

En aquest sentit, els vincles relacionals es converteixen en una estratègia important de supervivència; l'amistat i la relació amb els altres es bàsica i fonamental per la salut mental i com un factor de supervivència per la vida quotidiana. De fet, un estudi del Departament de Psicologia Evolutiva i de l'Educació de la UPV/EVU apunta que les relacions interpersonals en les persones sense sostre fa millorar la salut general (Fajardo, Pérez, et al 2021)

“Es aburridísimo, sin hacer nada. Porque en bibliotecas no puedes entrar... porque también está cerrado” (José, 2021)

Per contra, també existeix l'estratègia contrària, en la que l'absència de vincles es converteix en una mesura per evitar conflictes amb els altres (Navarro, 2014)

“Yo no quiero molestar ni a la familia ni nada, yo me divorcie, yo padres no tengo, entonces yo me apaño como puedo y cuando pueda conducir y ya está”
(Marc, 2021)

Els espais de socialització són per definició els espais on es generen els vincles entre les persones sense sostre, especialment a l'espai públic, als bars, a les estacions, a les biblioteques o, fins i tot, fent la cua al menjador social o als albergs per anar a dormir. Durant els primers confinaments això es va eliminar, i van perdre la seguretat, el refugi situant-los en un espai de major vulnerabilitat física, mental i moral al no poder utilitzar els llocs de trànsit, o els no llocs, com ho estaven fent fins al moment. Van perdre la relació amb els no-llocs, convertits amb seus particulars sostres, des de l'anonimat i deshumanització en el temps (Auge, 1992).

“Antes te podías meter en un bar... en la estación de tren... en algún sitio, pero es que ahora está todo muy controlado. Cuando te ven entrando a la estación... no vas a hacer nada, no vas a robar... te echan, ¿Y a dónde vas? En un bar no te puedes meter, sino consumes no te dejan entrar... eso es lo que no veo lógico” (José Antonio, 2021).

Els no-llocs com a espais per satisfer les necessitats bàsiques, anar al bany, resguardar-se de la pluja o entrar en calor també són qüestions que les restriccions de la COVID-19 també van fer empitjorar el dia a dia de les persones sense sostre.

ENTREVISTAT: *¿Por qué a donde nos metemos durante el día? Es que si tú me lo explicas. En la estación de tren no podemos, en la del autobús no te dejan, por lo demás donde nos metemos.*

ENTREVISTADOR: *Para hacer las necesidades básicas...*

ENTREVISTAT: *Tampoco podemos, tenemos que ir o al autobús, o a casa de alguien, es un poquito vergonzoso* (José Antonio, 2021)

En la mateixa línia, un dels responsables de Fundació Bonanit, expressava que una de les principals dificultats en les que es van trobar les persones sense sostre a l'establiment de l'estat d'alarma van ser les restriccions de mobilitat, especialment, la del confinament domiciliari a partir del març de 2020.

“Va ser molt difícil per les persones sense sostre estar tancats... no tenir la llibertat de desplaçar-se.... La llibertat és el que sosté a les persones sense sostre, la seva vitalitat, l'energia, el relacionar-se... la mobilitat és essencial... com a totes les persones, però en ells encara més” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

Malgrat tot, en aquest recurs els i les usuàries podien sortir 2h al dia (al migdia i a la tarda) per poder fumar o fer un passeig per la ciutat. Segons el mateix responsable, es va posar a prova la seva capacitat de readaptació en unes condicions més complexes i on els tècnics dels recursos van haver de realitzar un esforç addicional per incorporar activitats per fomentar la creativitat, el diàleg i l'expressió emocional, entre d'altres.

6.3. Impactes de la pandèmia COVID-19

6.3.1. Percepció sobre els impactes de la situació de crisi sanitària i social sobre les seves trajectòries vitals. Percepció personal i dels altres.

Totes les persones entrevistades expressen que la seva situació ha canviat d'alguna manera i els ha fet agreujar la seva situació social i econòmica. També perceben que les resta de població ha canviat actituds i rutines.

“El único que la gente está más retraída más... las personas de la calle” (Marc, 2021)

“No hay movimiento... antes del COVID había algo, sino hay trabajo haciendo cosas... así... Es más difícil. Antes de la enfermedad la gente era normal, ibas en el mercado y normal todo. Mi situación también ha cambiado, claro sí. Me falta dinero... falta muchas cosas...” (Abdelaziz, 2021).

“... el único que veo es que tengo que luchar más... y rompernos la cabeza para poder sobrevivir un poco más... que antes... tengo que esforzarme mucho más... me tengo que buscar mucho más la vida... me tengo que mover más... para poder subsistir un poco más...” (Alberto, 2021).

“yo creo que afecta a todo el mundo... porque la cosa ha venido de golpe... y más los que estamos necesitados, nos afecta más... porque... la gente que te puede echar una mano... y se encuentran hasta el cuello... ya no te pueden ayudar...” (José, 2021).

Veiem com en la majoria dels casos la percepció és de tenir major dificultats en la seva quotidianitat i en la que s'han d'esforçar a través de les seves estratègies de supervivència: la relació amb els altres, el treball o la situació de dificultat general són els principals elements que expressen les persones entrevistades.

Concretament, l'Abdelaziz comentava que abans de la pandèmia havia treballant recollint ferralla, ara però, amb la situació de la COVID-19, va veure com la quantitat de ferralla es va reduir considerablement.

“Nada ni chatarra. Hay poco, mucha gente que está buscando... y... la gente no tira muchas cosas... como antes. Antes había movimiento. Gente que trabajaba a la obra, tiraba cosas como cobre” (Abdelaziz, 2021).

Tal com indiquen les dades, els impactes de la pandèmia han sigut generalitzables, però tal com es planteja en aquest estudi, aquests han sigut diferents depenent el col·lectiu o grup de població. En la crisi social i econòmica generada per la COVID-19, el factor treball ha sigut predeterminant per poder sostenir-se i els impactes han sigut molt irregulars depenent del sector o àrea de treball; molts treballs es van poder mantenir de forma virtual, però molts altres van acabar desapareixent per la impossibilitat de mantenir-se de forma online.

L'estudi *Anàlisis i Perspectives 2020 "Distància Social i Dret a la cura"* apunta diferències en la destrucció de l'ocupació depenent de la tipologia de treball, així, aquelles persones que treballaven per compte aliè o persones autònomes, la destrucció de l'ocupació va arribar al 36%, en canvi, aquells que ho feien en l'economia informal la destrucció de l'ocupació va arribar al 56,5%.

L'ocupació hauria de ser un dels primers factors per la inclusió social per facilitar els itineraris personals de cada persona, és tan així que, la meitat de persones que han perdut l'habitatge, és per la pèrdua de treball, al mateix temps, el percentatge de persones en situació de sensellarisme que tenen una ocupació és inferior al 4% (INE, 2012).

Les dificultats per realitzar tasques administratives, sol·licituds de prestacions o altres tipus de gestions amb els diferents organismes públics o/i privats també són elements que la situació de crisi social i sanitària ha dificultat realitzar en les persones sense llar. Durant la pandèmia un exemple molt clar han sigut la gestió dels ERTO per aquells treballadors i treballadores que es quedaven sense poder treballar; també, la presencialitat a través de les cites prèvies o l'atenció telefònica han sigut canvis que han acabat afectant a les persones sense llar entrevistades.

"Solicitas hoy y te llega dentro de 4 meses... porque yo conozco gente... que están con esto del ERTE y llevan 4 meses y no han cobrado ni un duro. Cuando antes te arreglabas el paro, este mes y el mes siguiente ya lo cobrabas... Es horrible ahora" (Pepe, 2021).

"No nos puedan ayudar, como nos tienen que ayudar. si vas a Campoclaro a L'INEM te echan a patadas porque no tienes cita previa, eso no es ayudarnos" (José Antonio, 2021).

Igual que la percepció personal en quant a la situació de la COVID19 ha canviat, també és interessant observar quina és la percepció que tenen les persones entrevistades respecte les altres persones del mateix col·lectiu. De forma majoritària consideren que moltes persones del col·lectiu es troben en una major deixadesa vital, amb consum de tòxics o alcohol.

“Sabes tú, la mayoría de gente que hay en la calle, si pueden fuman, beben y se emborrachan y si le dan dinero... Entonces la gente, si se fijan, dirán, a este no le damos nada ni... Pero si van un poco rectos sí que ayudan, sí” (Marc, 2021).

“Hay mucha gente que se adapta a la borrachera y la droga, no luchan por nada más” (Ana, 2021).

“Porque yo, aunque esté aquí durmiendo...cuando estoy ahí en la calle no me quedo dando vueltas en la calle... me voy a buscar curro. Al fin del mundo. Me dedico a buscar faena a moverme, a llamar a sitios a ir a sitios... es lo que hago durante el día... Luego hay gente que ves que se ha acostumbrado a esta vida. Y que ya no quieren otra vida. He conocido gente que solo vive albergue en albergue. Entonces cuando se le acaba el plazo a uno, se van a otro. Supongo que es gente que ya no tiene expectativas. Es triste eh. Porque no es vida para una persona esta” (Pepe, 2021).

L'estigma que pateix el col·lectiu per part de la societat també és un element que ha sortit en les entrevistes. El prejudici és una actitud negativa cap a un col·lectiu suposant unes qualitats, negatives, que els hi perteneixen. De fet, en el context de la COVID-19 molts estudis apunten que ha fet augmentar l'aporofobia en una societat atemorida pel virus i en la que moltes persones sense sostre havien de fer els diferents confinaments en situacions més dificultoses a l'espai públic (Cortina, 2017).

“La gente se piensa que toda la gente que viene aquí que pide en la calle, o es borracha y drogadicta y todos no son así. Hay algunos, pero todo el mundo no es igual, no es así, todo el mundo que viene a ese recurso no es así, son gente que han tenido un lapso un accidente una circunstancia en el tiempo, no es que sean habituales o quieran estar así” (José, 2021).

6.3.2. Estat anímic i salut mental

De forma quasi majoritària totes les persones han expressat que el seu estat anímic ha empitjorat degut a la situació de crisi sanitària. Les persones informants expressen sentiments de tristesa, d'angoixa, d'incertesa i de cansament general. La sensació de viure una situació excepcional en la que els hi agreuja de forma considerable els seus propòsits vitals els va generar molta angoixa que, en algun cas, es va haver de resoldre amb el consum de medicaments per dormir, etc.

“ENTREVISTAT: “Claro, triste... ENTREVISTADOR: ¿te ha afectado, te sientes peor? ENTREVISTAT: Si, peor... mal... Ha cambiado en sentido mal. Me siento más triste a raíz de la pandemia” (Abdelaziz, 2021).

“Si porque te deprimes. Te deprimes al ver que no puedes hacer cosas... yo te digo de verdad... Psíquicamente lo pasé muy mal... pero muy mal... desde marzo hasta julio... que no salí de allí... imagínate julio tener que salir de allí eh... [del pis d'emergència] con los años que tenía... bueno, y tengo... tener que salir de allí y decir, ahora me toca ir a la calle” (Ana, 2021)

“Crec que és més la situació que la pandèmia. La pandèmia ha creat la situació i la situació és la que afecta a nivell anímic. No sents la pandèmia sinó les conseqüències de la pandèmia. (Plora) No sé, És fotut, és molt fotut” (Josefa, 2021)

“Estoy amargao, estoy amargao porque yo sé que está muriendo gente... pero yo el tema del COVID yo que sé, eh, yo he estado todo el confinamiento en la calle eh... yo llevo todo el año en la calle y, prr, aquí estoy... no he tenido ni he pasado coronavirus ni nada [...] Y estoy a veces bien a veces mal... y a veces cansado. ¿Y estar? Hay días que estoy hasta las narices de la calle, y hay días que, me quedo en la calle... que me da igual todo. Depende del día. Y la situación... esta situación me está matando” (Alberto, 2021)

És ben sabut que la pandèmia ha fet empitjorar el benestar emocional i la salut mental de gran part de la població, a curt, mig i llarg termini. A mesura que la pandèmia i les successives restriccions anaven passant, la percepció del benestar va anar empitjorant; sentiments d'intranquil·litat i nerviosisme, per exemple, serien algun dels sentiments

comuns. Malgrat tot, les persones amb menor nivell d'ingressos i formatius presenten un pitjor grau de benestar emocional (Cantos, Torrents, et al, 2021).

En el col·lectiu de persones sense sostre, la prevalença de tenir malalties mentals se situa en un 15.8% (Fundació Eguia-Careaga⁵, 2016). Actualment, es calcula que el 73% de persones que es troben al carrer tenen algun diagnòstic de trastorn mental.

Per una altra banda, se'ls hi preguntava sobre si la pandèmia els hi havia creat noves necessitats. En aquest sentit, totes les persones informants consideren que tenen les mateixes necessitats que l'època pre pandèmia. Totes les informants esperen poder trobar una feina, resoldre la situació administrativa de les prestacions econòmiques o altres tràmits, cobrar la prestació respectiva a la que tenen dret o trobar un sostre. Si més no, l'ajuda econòmica la necessiten més que mai per les dificultats en les que es troben quan demanen ajuda al carrer:

“Y me veo con necesidad, porque no tengo ningún tipo de ayuda, ni nada, y vivo de lo que me ayuda la gente, y hoy en día ya no hay dinero, sabes, todo va con tarjeta. No sé, nos están jodiendo bastante. Si. Y que a la gente le cuesta más ayudarte... ya no hay dinero, no hay nada... si todo el mundo va con tarjeta... ¿te acaba cayendo? Vale sí, pero uf...yo no necesito dinero... yo necesito que se sienten y me digan: ¿Qué necesitas? ¿Con que te puedo ayudar? Un padrón, por ejemplo. Yo me quiero quedar. Yo quiero coger una zona y quedarme a trabajar, pero si no me dan la oportunidad” (Alberto, 2021)

“El problema es... Encontrar casa. Es muy importante. Buscar casa y después buscar otras cosas, intentar buscar trabajo... pero en casa...sabes... a la calle... no se puede hacer nada... a la calle con la mochila no se puede buscar trabajo... debes tenerlo a un sitio” (Abdelaziz, 2021)

S'observa important doncs no només poder agilitzar els tràmits, facilitar recursos estables per poder treballar les diferents esferes vitals... sinó que també és fonamental destinar recursos per cuidar la salut mental de la població, especialment, de les persones en situacions més dificultoses.

⁵ Recuperat <https://www.siis.net/>

6.3.3. Sentiment de soledat durant la pandèmia

La pandèmia de la COVID-19 ha fet agreujar el sentiment de soledat que ja venien sentint les persones sense sostre entrevistades per aquest estudi. El fet d'aïllar-se dels seus cercles d'amistat i/o familiars i rebaixar la seva activitat social els hi ha fet augmentar la sensació d'estar sols, sense tenir un suport social i familiar satisfactori.

“Si, me he sentido solo, sí. Más que antes de la pandemia porque antes... con mi gente salíamos, andábamos a la cafetería, todos juntos... cada uno hablaba... pero ahora no. Ahora la gente separada” (Abdelaziz, 2021)

“Si. Más sola que antes. Porque antes tu te podías comunicar en más gente. Y ya te digo que yo iba a clases, he ido a tal... ahora no te puedes comunicar con nadie. Entonces... eso te va haciendo mella eh. A mi me come un poco el coco. Pero bueno yo también he estado a otros sitios, hablo con la gente. Yo soy muy habladora. Pero si te va mellando eh” (Ana, 2021)

“Jo soc una persona que m'agrada molt està sola eh... bàsicament... però és més el fet de saber que tens família aquí... més que soledat és frustració... no sé, és això... Soledat no... és impotència... és...” (Josefa, 2021)

“Si. El confinamiento te hace encerrarte en si mismo. Antes a lo mejor hablaba contigo, y ahora como no tengo a nadie, mis neuronas...” (José Antonio, 2021)

Tot i això, alguna persona entrevistada comenta que ja està acostumada a viure en soledat per la seva trajectòria vital, addicionalment, alguna entrevistada també ens ha expressat que ha sigut una decisió meditada o volguda.

“Me siento solo todos los días, pero sí. Y a parte murió mi madre también, estando, sin hablar con ellos, y me enteré después unos seis meses después de morirse... Tengo a mi padre a Mallorca, tengo mi hermana pequeña y mayor allí, y sí, me siento solo, pero si me siento solo es porque yo quiero” (Alberto, 2021)

“A veces si un poco... eso si... eso sí que me doy cuenta a veces... porque es durillo en este aspecto... pero bueno, también te digo una cosa... también me lo busco un poco porque yo quiero... porque no porque quiera... porque no quiero que la gente sepa... yo sé que al final la gente se entera... y no quiero. No quiero que nadie se entere de eso. ¿Llámalo vergüenza? Posiblemente” (Pepe, 2021)

Quan parlem de soledat en les persones sense sostre podem vincular-ho a una de les formes més extremes d'exclusió com és la desafiliació. La literatura refereix aquest concepte quan una persona es queda al marge de les xarxes bàsiques i de les relacions familiars de forma satisfactòria (Castel, 1995).

Partint d'aquesta base i sumant altres factors de vulnerabilitat, és evident que la situació de pandèmia ha fet augmentar la soledat en les persones sense sostre, i més quan els principals espais de socialització van quedar en suspensió. Tot i això, autors com Cabrera (1998) afirmen aquesta tendència a la soledat del col·lectiu però no d'una forma absoluta, degut al moviment i a les persones (voluntàries, professionals, etc.) que poden recórrer en els diferents serveis i recursos.

“Y lo que más me gusta es esto, que confíen, que confíen en mí, ¿no? No por el hecho que les dé una manta más... o el jabón o... porque esto ya lo tienen... esto no lo apporto yo... yo se lo doy. Es que confíen en mí. Que me puedan contar sus historias, que saben que no va a Salir de aquí, que no les voy a juzgar... y alguno incluso les ayudo: oye como puedo hacer esto...” (Voluntària Palau Firal, 2021)

6.3.4. Problemes a l'espai públic

Les persones que es troben en situació sense llar passen moltes hores transitant per l'espai públic, exactament 12 hores, caminant pels carrers, estacions de transport públic, etc. Tot i això, la major part de persones entrevistades expressen que durant l'estat d'alarma i també posteriorment no van tenir cap problema destacable a l'espai públic.

Només l'entrevistat Alberto va expressar algun problema a l'espai públic, principalment, amb la policia:

“Problemas con la policía he tenido por el pedir a la calle. Están prohibiendo mucho la mendicidad por muchos sitios... y si te ven pidiendo por la calle te quitan el dinero. A Tarragona me pasó. Avisé a la policía que seguiría pidiendo en la calle si o si porque no tenía ningún recurso. Estamos en la calle y tenemos derecho... y si no tenemos otros recursos tendremos que hacer lo que hemos hecho siempre” (Alberto, 2021).

“No no m'he trobat en cap incident però si l'he vist. Perquè la gent 12 hores al carrer en el fred que està fent... llavors s'ajunten molt els que estan al carrer...

solen consumir molt d'alcohol i... acaben en baralles moltes vegades" (Josefa, 2021).

El mateix entrevistat, també va expressar algun incident en relació a les mesures de protecció, exactament, amb la mascareta i l'espai públic:

"He tenido bastantes multas de... de no llevar la mascarilla. Y me toca los huevos porque me la ponen por la calle, pero si estoy en un bar con 20 personas no me la ponen la multa. Durante el día sí que he tenido dificultades. Tengo 16 multas por no llevar mascarilla. Da igual, Yo vivo en la calle, no les voy a pagar" (Alberto, 2021).

Els primers mesos de confinament van sortir un degoteig de casos a moltes grans ciutats en les que es multava a les persones sense sostre per 'saltar-se' el confinament. Valencia o Barcelona van ser algunes de la ciutats en què la policia va multar a persones sense sostre en sancions de més de 600 euros. En aquesta línia, el passat febrer 2022 el govern d'Alicant va aprovar una ordenança de convivència cívica en la que entrava en vigor el poder multar a persones sense sostre per dormir al carrer, amb sancions fins a 3000€ (Asuar, 2022)

6.4. Valoració dels recursos i serveis de Tarragona

La voluntat d'aquest apartat, complint amb un dels objectius de l'estudi, és aportar la perspectiva de les persones sense sostre en la valoració de tots aquells recursos que utilitzen i que van utilitzar durant els primers confinaments. Aquests són: l'Alberg del Palau Firal (temporal), l'alberg de Fundació Bonanit i altres recursos d'habitatge, els recursos d'alimentació, centres de dia, entre d'altres. També s'incorpora la visió dels diferents agents tècnics i institucionals per contrastar els diferents punts tractats en aquest apartat.

6.4.1. Horaris d'entrada i sortida als albergs

Totes les persones informants van fer una valoració molt positiva dels recursos d'habitatge i de menjar existents a la ciutat de Tarragona. Malgrat això, hi ha una àrea de millora que s'ha expressat en la majoria d'entrevistes, i és l'horari establert en els albergs, tant permanents com temporals.

“Valoración del recurso [Alberg], perfecto, el recurso está muy bien. Digo que está bien porque hay una cama, una ducha... lo que no me viene es el horario. De 8 a 20h. O sea, de 8 de la mañana a 8 de la noche a la puta calle. No lo veo, no lo veo... Porque si hay toque de queda y confinamiento es pa todo el mundo... no lo veo bien. Quitando eso, perfecto... La atención por parte de los profesionales todo esto perfecto. Todo eso no tengo ningún problema” (Alberto, 2021)

“La máxima positiva. Muy importante porque si no fuera eso, estaríamos hecho polvo. Lo único que tiene eso es que sales por la mañana, a la 9h, y ya no puedes entrar más hasta las 9h de la noche. Estas todo el día a la calle que se te hace el día doble. Y para los que van pidiendo si, ellos tienen algo que hacer. Pero los que no va pidiendo por allí, como yo, es difícil” (José, 2021)

“Me gustaría que hubiera un sitio por ejemplo hay en Castellón, en el que a partir de las 12h puedes entrar i quedarte. Pero yo misma no me he dado cuenta hasta un tiempo porque te ves el cansancio... pero yo eso no le he echado de menos... no, porque he tenido cosas que hacer, vale. Osea, yo me he distraído enseguida” (Ana, 2021).

En relació als horaris també refereixen a altres recursos destinats a les persones sense llar, com ara, els Centres de dia, en el que els horaris també estan limitats a unes franges horàries determinades.

“El Centre de Dia que obren de 10 a 12, el que passa és que l’horari és molt just... i de 17 de la tarda a 19h... Tenen un ordinador que et pots connectar, pots fer trucades... per telèfon... a mi no em serveix de gaire perquè he de trucar a l’estranger... i no... clar, Estats Units i Andorra, i no puc... i llavors Bueno, pots anar allà a llegir...” (Josefa, 2021)

6.4.2. Normes de convivència

A part dels horaris, les persones entrevistades veuen bé que existeixin normes de convivència per als albergs, del contrari, comenten seria molt difícil poder conviure-hi. Algunes normes són l’obligatorietat de dutxar-se en l’accés al dispositiu o la impossibilitat d’entrar animals, com ara, gossos (requisit per accedir-hi).

“Es que a un sitio así debes tener normas... imagínate que, en una casa, tú te casas y tienes dos hijos y no pones normas... sería un desastre. Entonces a estos sitios con más razón... porque hay gente de variada edad...”

“Si aquí en estos sitios... no hubiera unas normas... imagínate lo que pasaría, eso sería... un caos... cada uno viene aquí y hace lo que le da la gana... sería un desastre... es muy normal que haya normas, y tiene que haberlas...”

En relació a la valoració del Palau Firal (temporal) les persones informants també fan una valoració positiva en alguna àrea de millora al voltant de la reducció de soroll durant la nit o la manca del servei de guarda de pertinences com si tenen altres serveis de la ciutat.

“[Prefereix l’Alberg permanent] Sí, clar, perquè tens un lloc on deixar les coses... i no vas arrossegant tot el dia... perquè allà ho has de treure tot quan marxes, no has de deixar res...” (Ana, 2021)

Tot i que hi ha una percepció de necessitat de tenir unes normes mínimes de convivència per part de les persones usuàries, el responsable de l’alberg del Palau Firal, expressava que en les primeres setmanes va costar l’adaptació als horaris i les diferents normes establertes en el dispositiu.

“Els al principi els hi va costar adaptar-se perquè són bastant desorganitzats... però en el temps ells sols es van habituant... es van organitzant... i és tot molt més fàcil” (Responsable alberg temporal, 2021)

“Crec que els hi costa bastant rebre aquest tipus de necessitats... d’aquesta manera, fructuosament... ja que de normal no ho tenen, s’han de buscar la vida d’una altra manera... o han de passar per albergs que tenen uns dies, han de complir uns calendaris... llavors el fet de donar-los un accés de forma oberta i de forma amplia... a ells els hi és d’agrair... ho agraeixen bastant... però el fet d’estar en normes, el fet de complir uns requisits... els hi costa... no és impossible... i estem aconseguint... lo que costa... no diríem mai d’una persona sense llar...” (Responsable alberg temporal, 2021)

Aquestes normes de convivència impliquen complir amb diferents requisits d’accés per poder entrar i passar-hi la nit. La impossibilitat d’accedir-hi amb animals de companyia n’és una molt estesa, una norma que en moltes ocasions no s’adapta a les necessitats de

les persones sense sostre, tenint en compte que una gran part conviu amb un gos. Altres requisits podria ser no entrar begut o tenir l'empadronament a la ciutat. En aquest sentit, la persona voluntària del Palau Firal entrevistada expressava que caldria més flexibilitat i adaptació a cada persona, degut a la diversitat de persones sense sostre.

“o incluso un usuario que lleva un perro... es su vida! Es su compañero... que no pueden estar, yo entiendo que no puedan estar. Estaría bien tener un espacio físico para sus perros...” (Persona voluntària Palau Firal, 2021)

6.4.3. Atenció i tipus d'acompanyament dels recursos existents

Pel que fa al tipus d'atenció i acompanyament, més enllà de les necessitats bàsiques que reben les persones sense llar des dels diferents recursos i serveis es destaca el poder aportar una major atenció personalitzada i integral a les necessitats de cada persona atesa.

Ho expressa molt bé el Alberto:

“Yo necesito que se sienten y me digan: ¿Qué necesitas? ¿Con que te puedo ayudar? Un padrón, por ejemplo. Yo me quiero quedar. Yo quiero coger una zona y quedarme a trabajar, pero si no me dan la oportunidad... me están mandando de una comunidad a otra... cada dos por tres, igual que los albergues... que te dan 10 días aquí, dos días allí... En 10 días, ¿qué papeles puedo arreglar?” (Alberto, 2021)

Al mateix temps, en les diferents entrevistes s'expressa la dificultat en avançar en els diferents projectes vitals tenint en compte la inestabilitat que hi ha en els diferents recursos.

“15 días... y me han dado 7 días más... pero bueno, si no tienes teléfono, yo no tengo móvil... no tengo ordenador... no puedo empadronarme... no puedo hacer na. De que me sirve... puedo dormir claro... duermo. Pero... ya está” (Alberto, 2021)

L'edat també és un factor que és determinant a l'hora de trobar majors o menors recursos per poder resoldre les situacions personals de les persones sense llar. La Ana, de 65 anys i usuària dels diferents recursos existents a la ciutat de Tarragona, comenta que ella ha tingut majors dificultats per trobar feina, relacionar-se amb els Serveis Socials i trobar noves oportunitats a causa de l'edat.

“Yo te digo que depende de la edad, eh. Depende mucho de la edad. Depende un montón. Si tu ahora te queda y tienes 50 años... no te van a tratar como a mí. Con 63. Tu edad te influye mucho. Con más edad peor. Porque ya no tienes los recursos que tiene una de 56. 10 años ya cambia... por lo menos a mi me ha pasado eh” (Ana, 2021)

Les dificultats en la convivència en els diferents recursos, especialment en els albergs també és un element que s’ha anat expressant durant totes les entrevistes. El fet de conviure amb diferents perfils de persones, amb necessitats diferents i amb contextos vitals també molt diferenciats, en moltes ocasions sorgeixen conflictes de convivència que dificulten tenir una estada còmoda, tranquil·la, i confortable.

“Si es muy difícil. Hay gente de todas las maneras... hay gente que entra y ya ni cena... no se comunica. Se meten en la cama, o se duchan y se meten rápido...” (Ana, 2021).

“A ver siempre hay algún conflicto, alguien que este borracho... o algún que se ha tomado alguna pastilla... algún medicamento... o alguno que se ha peleado con alguno... Se ve que te avisan 3 veces. Como los niños pequeños” (José Antonio, 2021).

“Yo ahora cuando he estado, habían chicos de 30 años, de 25 años.. drogados, bebidos... claro cuando lleguen allí y no cumplen a raja tabla todo... pues fuera... Yo respeto todo... y creo que estas cosas vayas donde vayas tienes que respetarlas... porque ya te digo, yo en mi casa había unas reglas...” (Ana, 2021)

6.4.4. Coordinació entre recursos – Vies d’accés als recursos

La coordinació entre els recursos, serveis i institucions que atenen a les persones sense llar és imprescindible per aprofitar i donar una atenció integral al col·lectiu. A més a més, treballar en una comunicació fluida entre els recursos permet no deixar fora del sistema de protecció a cap persona, donant a conèixer i facilitant els diferents recursos. Tot i aquesta importància, moltes persones entrevistades han expressat que la informació dels recursos existents, especialment dels albergs, l’han tingut gràcies al boca a boca, per part d’altres persones que es troben en la mateixa situació.

“Cuando me quedé en la calle, Andando por la rambla, me encontré un xabal... me dijo, oye esta noche donde vas a dormir, yo en la calle, no sé dónde puedo

dormir. Me comentó que hay un albergue en el lado de la estación, yo había oído algo que habían puesto algo. me enteré por esto, no conocía ninguno, pero todos son muy buena gente” (José Antonio, 2021)

“Lo de Creu Roja [es refereix al Palau Firal] em vaig assabentar quan un dia em vaig asseure a l’estació. Què és un clàssic. Et poses a cobert. I havien altres nois allí en motxilles i això... i m’ho van dir” (Josefa, 2021)

Tot i això, un dels responsables de l’alberg de Fundació Bonanit apunta que gràcies a la pandèmia, s’ha millorat la informació que es dona a les persones sense sostre de la ciutat, no només en relació a la pandèmia sinó en general, dels recursos i de les oportunitats a la ciutat.

“La gent no estava informada, nosaltres havíem de donar informació en base al que trobavem a Google, però no havia una guia bàsica per a les persones que tinguessin una necessitat concreta... Ara això ha millorat” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

Davant d’aquesta desinformació o manca de visibilització dels Serveis Socials i dels recursos, la responsable política va expressar que una de les tasques que van engegar durant els primers mesos de pandèmia va ser la visibilització de Serveis Socials, tenint en compte el sorgiment de nous perfils en situació de sense sostre.

“Ara en lo que estem és fomentant polítiques de visibilització de tot el que és serveis socials perquè hem detectat que hi ha perfils de persones que no han rebut mai atenció per serveis socials i que no coneixen que podem ajudar-los” (Responsable política, 2021)

L’accés en els recursos de les persones usuàries, exceptuant el primer alberg temporal al pavelló esportiu del Serrallo, tots es realitzen a través de derivació per part de Serveis Socials.

De fet, és una qüestió que remarca la responsable tècnica de l’Institut Municipal de Serveis Socials de Tarragona, respecte el treball i l’acompanyament que es va dur a terme en els dos dispositius temporals durant el primer any de la COVID-19. En el primer alberg temporal (pavelló del Serrallo) , sota una situació excepcional, era d’accés lliure sense condicionants, en canvi en el segon dispositiu, es van incorporar millores, com ara,

normes d'acollida amb una estructura més sòlida i amb un procediment definit de derivació a través del PASS i Serveis Socials.

“[En el segon alberg temporal] Hi ha una cribratge. El primer servei va ser d'emergència, i va ser, tothom entra perquè ningú es quedi al carrer... i aquest nou del palau firal, és de derivació prèvia, a partir d'una entrevista feta pel PASS” (Responsable tècnica Ajuntament, 2021)

Tot i això, al pavelló permanent de Tarragona és possible accedir-hi sense derivació prèvia de SS ni tampoc és necessari l'empadronament a la ciutat.

6.5. Relació amb Serveis Socials.

Durant les entrevistes era d'interès conèixer quina ha estat o quina és la relació que mantenen les persones entrevistades amb els Serveis Socials de Tarragona o bé en aquells dispositius de l'àmbit social que haguessin pogut passar durant els seus recorreguts. També, per complir amb els objectius d'aquesta investigació, era interessant poder aportar la perspectiva de les persones sense llar en quant a la percepció que tenen dels recursos i professionals dels Serveis Socials de la ciutat. Com en els anteriors apartats, i complint amb els objectius de la recerca, incorporem la visió dels agents tècnics i institucionals sobre aquesta qüestió.

Seguin el fil de l'anterior apartat, un dels elements que s'expressen a totes les entrevistes és la percepció de manca de coordinació i informació entre serveis, en aquest sentit, el fet que la majoria de persones entrevistades s'assabentessin dels recursos gràcies al boca a boca i no pels diferents agents i recursos del sistema fa denotar que la institució que gestiona Serveis Socials també tingui dificultats per liderar un acompanyament integral, posant al centre a la persona usuària.

“[Va conèixer el Palau Firal temporal] *A través del boca a boca y una amiga mia. No hay coordinación con nadie. Yo lo leí también en internet... 'van a abrir a Tarragona en noviembre...' pero yo en noviembre estaba aquí durmiendo en la calle... ósea yo estaba en la calle...*” (Ana, 2021)

De forma general, la relació de les persones entrevistades amb els professionals de Serveis Socials és fluixa, concebent-los únicament com a agents tramitadors, per exemple, dels tiquets menjador.

“Muchas veces voy a tomar el papel para más comida, y me pregunta como estoy, y eso. Y ella me estaba ayudando pa cobrar algo, porque llevo muchos años cotizados, pero como el último contrato fue en Bélgica” (Marc, 2021).

A part d'això, la percepció de no ajuda també s'ha expressat en alguna entrevista, amb sentiments d'estigma i de resignació per part dels i les professionals respecte les situacions personals de les persones ateses.

“En Tarragona a nivel general, un tres, cuatro. Los casos que he ido a Servicios Sociales a pedir comida, me han mandado a las puertas del supermercado... y si venimos con problemas que hayamos tenido de drogodependencias... o tal... vamos a estar siempre al mismo montón.... Por mucho que queramos cambiar... Yo ha servicios sociales no los quiero” (Alberto, 2021)

Només en algun cas, podem parlar d'una relació conflictiva i tensa amb alguna professional dels Serveis Socials de la ciutat, provocant a la usuària situacions d'ansietat i angoixa.

“Lo que no está bien atendida, es el tema asistentas. Yo me he llevado muchos berrinches... muchos berrinches... y me ha insultado ella a mí y he insultado yo a ella... [a la Treballador/a Socia] porque decía que era una alfombra, decía que yo no tenía derechos” (Ana, 2021)

Les traves administratives, la burocràcia o les dificultats en aconseguir l'empadronament també són elements que han sortit en les diferents entrevistes, tant les persones d'origen immigrant com les autòctones.

“Hablé con Servicios Sociales, pero no hay nada, como no tengo empadronamiento sabes que... el problema del padrón... No te dan solución [...] Por la ayuda no tengo, y cobrado solo una ayuda un año, la RAI. Después nada. Antes de la pandemia la cosa bien, si no hay trabajo, haciendo vueltas, buscando chatarra... y eso... ganaba algo, ahora nada” (Abdelaziz, 2021)

També el responsable de l'alberg permanent de la ciutat de Tarragona expressa que les tasques administratives, especialment, el poder empadronar-se a la ciutat és una problemàtica històrica i en la que no es posa solució, fet que dificulta poder realitzar

gestions en relació a les prestacions o a rebre assistència mèdica, entre d'altres, a les persones sense sostre.

“Aquelles persones del País Basc, Navarra o altres territoris, aquí no poden fer la gestió perquè no està empadronat aquí, aquí no es dona cap tipus d'ajuda... Si no poden anar al país basc, llavors com ho fan? No es dona facilitat...” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

Aquest mateix responsable també expressa que actualment també hi ha més dificultats perquè les persones immigrants sense documentació puguin accedir al sistema de salut.

José, persona sense llar entrevistada que es trobava accidentalment pel robatori a l'estació de tren, refereix també dificultats amb les gestions bancàries degut a la pèrdua de les seves targetes bancàries.

“El lunes tengo que ir a hacerme la tarjeta bancaria. Siempre que he ido están ocupados. Y también me dijeron que hasta que no vuelva a la residencia habitual no podemos hacer nada. ¿Y yo, cómo? ¿Si es la misma entidad porque no me podéis anular ni la tarjeta? Eso no lo puedo comprender. Son cosas que salen...” (José, 2021)

L'atenció telefònica i el sistema de cites prèvies que ha reforçat la situació de pandèmia també és un element que ha afectat aquest acompanyament en les persones sense sostre, tenint en compte que no disposen de la infraestructura necessària (internet, dispositius intel·ligents...)

“No es que no pudiera, se ve que no querían. Yo voy a tu asistenta social y cuando pico me dice: ‘aquí no es’, ‘vete allá’, hago lo mismo, vete allá y me tiré dos semanas pasando la rueda a todo, ¡tío! Hasta que me cogen otra vez a bajo [al PAS], y me dan otra vez cita y hora para el día 21 [data llunyana], a mí el día 21 no me arregla nada. Eso por teléfono a mí no me va a arreglar nada. Yo necesito una entrevista tu a tu y que tú me arregles las cosas. Y que me diga el motivo, porque nadie me ha dado un motivo del porque me han quitado la paga”

En aquesta línia, per aquestes dificultats administratives en les que es troben les persones sense sostre, aquelles que provenen d'altres ciutats van acabar recorrent als serveis socials d'origen, no tenint cap tipus de relació amb els SS de la ciutat de Tarragona. També influeix que moltes persones es troben en un moment transitori o accidental a la

ciutat de Tarragona, sense registres ni empadronaments, fet que també dificulta l'accés i el coneixement d'aquests recursos.

“Si, sí, pero eso en Zaragoza, [contacte amb Serveis Socials] donde tengo el domicilio... es desde donde me pagan la no contributiva. Alla sí que tengo contacto con las trabajadoras sociales... Servicios Sociales” (José, 2021)

“Estoy empadronado en segur de Calafell. Si tengo que ir a la AS voy allí. Tampoco esta tan lejos (Pepe, 2021)

“Cuando vine la primera vez no me solucionaron nada. Pasaban la pelota de una a otra. Que si el de la catedral que si el de la Rambla... que si esto... sabiendo mi caso, que lo sabían, entonces se pasaban: no tienes que ir allí, tienes que ir allá... y un día por ende me mandan aquí” (Juan Antonio, 2021)

En aquest sentit, Bachiller (2008) parla de què els recursos i el propi sistema acaba cronificant les situacions de les persones, tenint en compte que han de perdre molt de temps per resoldre els tràmits i accedir als diferents serveis o recursos. El mateix autor, afegeix que aquesta lògica de lentitud o fins i tot de no resolució de les problemàtiques presentades s'acaba naturalitzant entre les professionals i les persones usuàries. L'espera, l'incertesa i el silenci acaben predominant entre els itineraris vitals de les persones sensellar (Bachiller, 2008)

6.6. Visió tècnica – institucional de l'actuació i relació amb Serveis Socials, el treball conjunt i els recursos de la ciutat en període COVID-19 i post.

El Punt d'Atenció a persones Sense Sostre (PASS) és un servei municipal de l'Institut Municipal de Serveis Socials de Tarragona encarregat d'oferir atenció i informació immediata a les persones sense sostre de la ciutat. Juntament amb els Serveis Socials Bàsics són els responsables d'oferir acompanyament i recursos a les persones d'aquest col·lectiu.

La reacció a l'estat d'alarma i el posterior desplegament de dispositius fins l'any 2021 van marcar l'actualitat de l'excepcionalitat que s'estava vivint, especialment, en la situació que quedaven les persones en situació sense sostre. En aquest sentit, la responsable política va expressar que es va donar una resposta molt ràpida al que estava

passant, atenent que els contextos que s'estaven donant diferien molt d'altres situacions passades en situacions de crisi social.

“Necessitàvem donar respostes ràpides, a necessitats urgents que apareixien de cop, o sigui, no era com en altres moments... en aquest cas, depenia molt de la xarxa de cadascú... apareixen perfils que mai havíem atès, apareixen persones que ja tenien autonomia i ara la perdien de nou...” (Responsable política, 2021)

La situació de pandèmia va fer i ha fet visualitzar mancances estructurals en moltes persones que ja es trobaven en una situació de dificultats socials i econòmiques, en aquest sentit, eren necessàries respostes ràpides i adaptades a les noves necessitats latents entre els diferents col·lectius de la població, especialment, aquells en més dificultats.

En aquest sentit, la responsable política va expressar que les polítiques desenvolupades a la ciutat en l'esclat de la pandèmia fins l'actualitat van ser polítiques “punta de llança” permetent una agilitat que no s'havia tingut fins aquell moment, influenciant en diferents polítiques municipals: ajudes econòmiques d'urgència, com la targeta moneder, violències masclistes, facilitació de dispositius electrònics, la visibilització de Serveis Socials o l'abordatge del fenomen de la soledat no volguda, entre d'altres.

En aquesta línia, com s'ha dit anteriorment, una de les mesures que també es va posar de forma immediata va ser l'alberg temporal del pavelló del Serrallo; la responsable política destaca que aquesta ràpida resposta va ser degut al treball previ que s'estava duent a terme a la ciutat en les persones sense sostre.

“Estàvem consolidant l'equip, estàvem en molt d'interès i molt èmfasis que aquestes polítiques tirassin endavant, i quan apareix la pandèmia, el primer que penses és en la gent sense sostre... si no ho tens al cap, probablement, no es fa tan ràpid” (Responsable política, 2021)

Per la seva banda, la responsable tècnica de la Xarxa d'Atenció Integral a les Persones Sense Llar de Tarragona (XAIPSLLT) valora que la resposta de la xarxa a la situació no va ser directa sinó que ella mateixa, gràcies a les sinergies creades anteriorment, es va articular per donar les respostes que requerien el moment.

“Immediatament davant de la situació d'emergència, si la situació d'emergència s'activa el divendres dia 11, directament el dilluns, dimarts, dimecres, comencen les negociacions.. comencen a parlar-se... Creu Roja, IMSST, diverses altres

entitats per veure de quina manera es podia començar a donar resposta”
(Responsable tècnica, 2021)

Va ser així com en 10 dies es va articular i aixecar l'alberg el pavelló del Serrallo. La responsable tècnica comenta que el Catàleg de serveis també va ser un recurs útil per aquell moment. Després de l'establiment de l'estat d'alarma moltes entitats, per exemple, les encarregades de donar els àpats, es van posar d'acord, gràcies a la xarxa i als mitjans digitals, a donar cobertura tots els dies per facilitar menjar a les persones de Tarragona, sigues quina sigues les condicions de la persona, més enllà de tenir sostre o no.

En relació al paper de la Xarxa d'Atenció Integral a Persones Sense Sostre de Tarragona, va ser posterior a l'establiment del primer alberg del Serrallo quan es va reunir, en una sessió extraordinària, per donar coneixement del treball realitzat fins al moment i també per valorar i concretar el treball de les setmanes conseqüents, al mateix temps, l'espai també va servir per fer una avaluació de la tasca realitzada. En l'actualitat, és una xarxa que ha aconseguit crear una interconnexió entre els recursos amb la idea de que tots els serveis i recursos de la ciutat que treballen en el col·lectiu de persones sense sostre estiguin informades d'allò que passa.

“Davant de qualsevol cosa que sorgeix... som informadors i nosaltres fem de corrent de transmissió de tota la xarxa perquè tothom tingui aquest coneixement. Demà surt una nova associació que dona de menjar... ens ho notifica i nosaltres informem a tota la xarxa” (Tècnica responsable, 2021)

Tot i això, més enllà de la voluntat informativa d'aquests espais, el que ofereix la xarxa és poder aportar i compartir aquells projectes que s'estan coent a la ciutat, un exemple podria ser el Centre de Dia liderat per l'IMSST i en el que es va portar a la xarxa per crear sinergies entre els recursos.

“Per tant, el que t'ofereix la xarxa és l'oportunitat de crear projectes no des d'una vessant única, sinó que poder-les compartir, i poder crear aquestes sinergies entre tots i totes. Però òbviament és una voluntat personal i individual. Simplement nosaltres posem la plataforma perquè qui vulgui, pugui utilitzar-la” (Tècnica responsable, 2021)

Per la seva banda, la visió de la Xarxa de la responsable política va en la mateixa línia. La concep com una taula no institucional que vol connectar a tots els recursos i entitats però sense uns itineraris marcats d'intervenció o d'acompanyament.

En aquest sentit, els diferents recursos van haver de coordinar-se i treballar conjuntament per informar i acompanyar a les persones sense sostre, especialment, durant els períodes de confinaments domiciliaris i/o perimetrals.

En termes generals, per part dels recursos, s'expressa que la coordinació informativa i de casos ha millorat en el temps, en part, gràcies a la creació de la Xarxa d'Atenció Integral a Persones Sense Sostre impulsada per l'Ajuntament de Tarragona. Tot i això, en el moment d'esclat de la pandèmia, març de 2020, va haver dificultats en el traspàs d'informació relativa a la gestió dels recursos i de les necessitats en cada moment. Després d'unes setmanes a l'establiment de l'estat d'alarma, per exemple, Fundació Bonanit va establir una major comunicació fluida amb l'Ajuntament de Tarragona i Creu Roja degut, en part, a la gestió dels diferents albergs temporals i, actualment, amb Serveis Socials de la ciutat, per la derivació de persones usuàries.

Pel que fa aquestes dificultats inicials en la coordinació i la informació entre recursos, el responsable de l'alberg permanent de Tarragona, expressava que persones usuàries que havien estat expulsades del Palau Firal, arribaven a l'alberg permanent i l'equip del mateix no disposava de la informació sobre els motius d'expulsió de l'alberg temporal.

“Nosaltres els acollíem sense tenir coneixement del per què els havien expulsat... , haurien d'haver tingut l'informe del per què de l'expulsió... això va costar al principi, però després ens comunicàvem...” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

Tot i això, en els darrers temps ha augmentat la relació i el treball conjunt amb els Serveis Socials gràcies a una col·laboració público-privada.

“Abans no teníem cap subvenció de cap tipus. Ara si, això fa que serveis socials conti més en nosaltres. Per exemple, una persona que surti de la presó i no tingui on anar... perquè a vegades van a pisos socials, però en cas que no, nosaltres som el primer recurs de referència. Alguns venen i altres no” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

D'aquesta col·laboració més estreta se'n extreu una àrea de millora i és la de facilitar una major informació en cadascuna de les derivacions realitzades sobre la situació personal o necessitats específiques de les persones que són derivades.

“El que si exigim a l’Ajuntament és que ens donin dades de la persona; si venen per exemple de Santa Tecla. L’altre dia ens van derivar una persona en cadira de rodes i justament no ens funcionava l’ascensor, la situació va ser penosa, no podia estar aquí la persona ja que tenia també problemes de salut mental” (Responsable Fund. Bonanit, 2022)

Adicionalment, tal com comenta el responsable de l’alberg temporal del Palau Firal, i a diferència del primer alberg, en aquest la implicació del PAS i de Serveis Socials era major en la valoració per determinar la idoneïtat de cada persona en el recurs. Així mateix l’empadronament era necessari per poder accedir-hi així com també el compliment de la normativa del dispositiu.

“Normalment arriben a peu... ningú els porta, ningú els força... no és d’obligat compliment... reconeixem i sabem que hi ha molta gent vivint al carrer, ells acudeixen aquí i un dels requisits per entrar és complir amb la normativa del recinte...” (Responsable alberg temporal, 2021)

El responsable de l’alberg temporal comenta que sempre van ser flexibles, en el sentit que si arribava una persona directament al dispositiu la deixaven instal·lar-se una o dos nits fins rebre la valoració de Serveis Socials.

Més enllà d’aquesta coordinació informativa amb Serveis Socials i en la derivació de les persones usuàries, el responsable de l’alberg temporal comenta que en la seva opinió no creu que en aquell moment i durant l’execució del dispositiu temporal hi hagués hagut una coordinació real i de casos entre la seva organització, Serveis Socials i la resta de recursos existents a la ciutat.

“...venen cada matí i jo els hi faig el feedback de informació... passem un reporte de dades de certs usuaris... usuaris que son derivats de SS, del PAS, i aquí acaba la tasca” (Responsable alberg temporal, 2021)

I és que a vegades es inevitable que es pugui constituir un treball en xarxa real entre els recursos i amb persones referents, tal com comenta la responsable tècnica de l’Ajuntament. La mateixa responsable expressa les dificultats per contribuir a un treball en xarxa real entre els recursos, en el que les idiosincràsies organitzatives i/o personals tenen un pes important a l’hora de marcar aquests espais conjunts i integrals.

“Però les voluntats son pròpies... i les idiosincràsies de cada servei, de cada entitat, son molt particulars.. i jo no li puc dir, per molt que tingui un conveni a Bonanit, com han d’actuar...” (Responsable tècnica, 2021)

La responsable tècnica també expressa que és necessari incorporar noves metodologies, canviar de paradigmes i aprofitar nous espais, com és la comissió de casos de la Xarxa, per crear noves formes de fer a través de nous protocols compartits, més enllà d’això però, entren les voluntats pròpies o les idiosincràsies de cada persona i/o organització.

Seguint la valoració del treball conjunt amb Serveis Socials el mateix responsable de l’alberg temporal parla en ocasions de la dificultat en complir amb les directrius institucionals pel que fa la gestió de les persones usuàries, i a més, tenint en compte que en aquest alberg es treballava amb persones voluntàries juntament amb l’equip professional.

“Xoca el seu tarannà, la seva manera de pensar...[es refereix a les persones voluntàries] xoca contra el que jo els hi dic... el que jo els hi pugui dir ve per part de Serveis Socials... ve per part d’una normativa... i és costos d’entendre que jo els hi pugui dir ‘aquesta persona no entra’, o ‘a aquesta persona no se li pot donar tal cosa...’ bueno, ho porten bastant malament... en el sentit que es senten culpables de no poder fer més, de no poder donar allò que voldrien ells” (Responsable de l’alberg temporal, 2022)

Per la seva part, a nivell tècnic, també expressa dificultats en moltes ocasions a l’hora d’executar directrius superiors o d’altres organismes, directrius que confronten amb els valors i la visió humanitària dels i les professionals que acompanyen a les persones sense sostre.

“A vegades ens fiquem la vena als ulls i tirem endavant i.... complim les expectatives que s’estan requerint... per part meva també... m’estan exigint... i em fan uns requeriments que s’han d’obeir... tot i que com a entitat, humanitàriament aquestes normatives a vegades me les salto”

El mateix responsable, expressa que els organismes superiors moltes vegades viuen en realitats paral·leles, creant un desajust que s’acaba generalitzant, allunyades de les realitats del dia a dia i de la gestió directa dels recursos o dispositius.

En quant a la intervenció social o acompanyament que es dona a les persones sense sostre, la tècnica responsable comenta que l'acompanyament actual és basa massa en l'emergència, en "apagar focs", en detriment d'una intervenció basada centrada en la persona. Tot i això, es van incorporar noves treballadores socials per poder donar aquesta atenció més integral, tenint en compte que el 68% de les persones que viuen al carrer a Tarragona són persones autòctones (empadronades a la ciutat) i que porten molts anys vivint al carrer. En aquest sentit, s'observa com hi ha un sentiment de pertinença important a la ciutat, fet que el treball holístic i comunitari podria facilitar un treball profund individual i col·lectiu, creant xarxes de suport formals i informals pel desenvolupament vital positiu de les persones.

"És qüestió de trencar amb el paradigma i amb la intervenció que estem acostumats a fer" (Tècnica responsable, 2021)

La responsable política parla que a la ciutat de Tarragona sempre ha existit un model alberguista, tot i que, diu, a la ciutat hi ha molts recursos permanents, sostinguts en el temps. En qualsevol cas, creu que a la ciutat ha faltat lideratge que ha impedit avançar en molts projectes o fins i tot sostenir-los en el temps.

"Potser ha faltat lideratge i a mi el que em sap més greu és que s'ha anat enrere... abans si que hi havia un alberg municipal... la casa del transeünt, i clar, restar aquest recurs... ha sigut clau" (Responsable política, 2021)

7. CONCLUSIONS

Podríem dir que la pandèmia de la COVID-19 també ha sigut una sindèmia on els factors estructurals, contextuals i personals han acabat predeterminant l'afectació de la crisi generada per la COVID-19. Els missatges que es traslladaven a la ciutadania sobre la situació que estàvem vivint: “*el virus ens iguala*”, “*aquest virus ens afecta a tots*” no van acabar d'ajustar-se a la realitat. Per exemple, a Tarragona degut a la pandèmia un 25% de la població es troba en risc d'exclusió residencial tot i que els homes i les persones amb menor nivell d'ingressos i d'estudis tenen un major risc; igualment amb la pèrdua de feina, un 16% de la població van perdre la feina, afectant en major mesura a les persones amb nivells d'ingressos més baixos i estudis inferiors (Cantos, Torrents, et al, 2021).

Els impactes de la COVID-19 en les persones sense sostre de la ciutat de Tarragona han sigut múltiples, però es destaquen els següents: el confinament domiciliari, les restriccions de mobilitat i la manca d'interacció social són els principals impactes que han afectat més en el dia a dia de les persones sense sostre. Sabem que és un col·lectiu que es caracteritza, també com a estratègia de supervivència, per tenir una forta mobilitat entre ciutats en la recerca d'oportunitats, especialment de treball. Autors com Bachiller (2009) parlen de mobilitat forçosa a la que tenen de recórrer per sobreviure. La interacció amb els altres, la possibilitat d'interaccionar amb els seus iguals també va ser una dificultat afegida, afectant en la salut física i mental de les persones sense llar. Quan gran part de la població podia seguir connectada amb les persones estimades, amics o companys de feina, les persones sense llar van haver de confinar-se no permetent estar al carrer, sense donar altres alternatives adequades d'acord a les seves necessitats vitals i de supervivència (Virgínia, Munté, et al, 2021).

Segons l'últim estudi de l'INE (2012) el 44% de les persones sense llar tenien una autopercepció negativa de la salut. I són moltes les dificultats en l'accés al sistema de salut en què els dificulta poder resoldre totes aquelles problemàtiques de salut que els sorgeixen en el temps. Segons Hogar Si (2022), es calcula que un 30% de les persones sense sostre pateixen malalties greus, situació que la COVID-19 ha fet agreujar. Tal com expressava la infermera voluntària de l'alberg temporal del Palau Firal, moltes persones sense sostre tenen malalties cròniques, com ara, diabetis o malalties mentals, i en molts casos no poden fer un seguiment adequat de les mateixes, per manca de metge de

referència i per les dificultats personals de seguir una rutina en el control de les seves malalties.

- . *“A nivel físico al tener enfermedades crónicas y tal... que no se han controlado... pues han empeorado... tengo algún diabético que tampoco se cuida... y tampoco lo han controlado... y si son de fuera, como no están empadronados...”*
(Voluntària Palau Firal, 2021)

En termes generals, la relació de les persones sense sostre amb Serveis Socials és fluixa degut a la dificultat en l'accés, a les dificultats burocràtiques o a la percepció generalitzada de llunyania dels mateixos. Les dificultats burocràtiques en les diferents gestions (d'habitatge, econòmiques, bancàries...) és una qüestió recurrent que fa augmentar la distància entre el col·lectiu i Serveis Socials.

És per això, que s'observa imprescindible canviar de paradigma en la intervenció i l'acompanyament que es dona en les persones sense sostre, prioritzant treballar en recursos estables i poder permetre un major treball de prevenció, establint itineraris personals i vitals holístics, com ara, el lloguer social. Si es resol la qüestió d'habitatge d'una forma estable, es podrà permetre treballar altres àrees vitals, com la inclusió laboral i/o formativa. Un exemple molt clar és el que va passar al primer alberg temporal i d'urgència establert per l'Estat d'Alarma, en el que es van inserir tres persones i es van poder treballar les àrees interpersonals, emocionals o de l'oci, entre d'altres.

Metodologies com les del Housing First poden permetre això, com també poder treballar la confiança, la recuperació dels vincles en la societat i amb el sistema, qüestió que s'ha de treballar necessàriament a mig i a llarg termini.

Un altre element que s'ha observat a través d'aquesta investigació és la tendència a l'alça de nous perfils que es troben en problemes d'habitatge i en situació de sensellarisme a la ciutat, un fet que la pandèmia ha accelerat. Persones joves universitàries, joves extutelats, persones treballadores que es van quedar a l'atur durant el confinament són nous perfils en els que anteriorment no es treballava i en els que caldrà adaptar la intervenció i l'acompanyament. És evident que no és el mateix acompanyar a una persona en situació crònica i en més de 20 anys vivint al carrer, que a una persona jove amb els estudis superiors iniciats.

És aquí on entra la importància de treballar de forma integral, coordinada i posant a les persones al centre de tot allò que fem i tenim. La Xarxa d'Atenció Integral a Persones Sense Sostre de la ciutat de Tarragona té i pot tenir un paper fonamental per liderar un treball holístic i de casos a la ciutat, aprofitant tots els recursos i fent una adaptació a les necessitats de cada persona. Com s'ha vist en aquest estudi, la coordinació actual es limita en la canalització d'informació entre recursos tot i que ja s'ha pilotat en èxit la comissió de casos, un espai on es comparteix un cas i, de forma conjunta, es mira de resoldre. Fins al moment, les idiosincràcies organitzatives, les persones líders de cada entitat i les seves estructures han dificultat un major treball conjunt i coordinat entre recursos a la ciutat de Tarragona.

S'han d'aprofitar els aprenentatges identificats durant els primers dos anys de la pandèmia de la COVID-19 per construir recursos estables que facilitin la socialització i l'establiment d'itineraris personals i vitals positius, amb un enfoc comunitari perquè les persones puguin deixar enrere la incertesa absoluta per un futur esperançador.

8. BIBLIOGRAFIA

Agulles, JM. (2018). Las personas sin hogar y la exclusión residencial ¿hacia un cambio de paradigma? *Cuadernos de Trabajo Social*, 32(2), 265-275
<https://revistas.ucm.es/index.php/CUTS/article/view/58934>

Alegre, E (7 de maig de 2020). El Covid-19 si distingue entre clases sociales. *Diari de Tarragona* <https://www.diaridetarragona.com/opinion/el-covid-19-si-distingue-entre-clases-sociales-20200507-0017-CHDT202005070017>

Allport, G.W. (1971). *La naturaleza del prejuicio*. Eudeba

Almeida, N. (2021) Sindemia, infodemia, pandèmia de COVID-19: Hacia una epidemiología de enfermedades emergentes. *Salud Pública, Scielo*.
<https://www.scielosp.org/article/scol/2021.v17/e3748/>

Antoñanzas, A.; & Gimeno, LA. (2022). Los determinantes sociales de la salud y su influencia en la incidència de la COVID19. *Una revisión narrativa. Revista Clínica de Medicina de Familia*. https://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1699-695X2022000100004

Arope (2021). *El Estado de la pobreza: seguimiento del indicador de riesgo de pobreza y exclusión social en españa*. <https://www.eapn.es/estadodepobreza/>

Asuar, B (26 d'abril de 2022). Las personas sin hogar, acorraladas en Alicante: multas por dormir en la calle tras la norma de PP, Cs y Vox. *El Público*.
<https://www.publico.es/sociedad/personas-hogar-acorraladas-alicante-multas-dormir-calle-norma-pp-cs-vox.html>

Bachiller, S. (2010). Exclusión, aislamiento social y personas sin hogar. Aportes desde el método etnográfico. *Consejo Nacional de Investigaciones Científicas y Técnicas de Argentina (CONICET) y Universidad Nacional Patagonia Austral (AUNPA)*
<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3262816.pdf>

Bachiller, S. (2009). Significados del espacio público y exclusión de las personas sin hogar como proceso de movilidad forzada. *REIS: Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, ISSN 0210-5233, [Nº 128, 2009](#), págs. 125-140

Baena-Diez JM, Barroso M, Cordeiro-Coelho S, Díaz JL, Grau M. (2020) Impact of COVID-19 outbreak by income: hitting hardest the most deprived. *J Public Health (Oxf)*. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdaa136>

Belzunegui, A; Pastor, I; Brunet, I. (2002). Tècniques d'investigació social: fonaments epistemològics i metodològics. *Pòrtic*, URV. https://books.google.dk/books/about/T%C3%A8cniques_d_investigaci%C3%B3_social.html?id=tejjAAAACAAJ&redir_esc=y

Cabrera, P. (2008). Personas sin hogar en M. Hernández Pedreño (coord.), *Exclusión social y desigualdad*. Murcia: Editum.

Castellví, P.; Miranda, A; Recoder, S; Calbo, E.; García, C.; Leiva, D.; Manolov, R.; Solanas, A.; Matilla, N.; Casajuana, M. (2021). Impacto de la covid-19 en la salud física y mental de la población adulta española. *Observatorio Social Fundación la Caixa*. <https://elobservatoriosocial.fundacionlacaixa.org/-/impacto-de-la-covid-19-en-la-salud-fisica-y-mental-de-la-poblacion-adulta-espanola#:~:text=Este%20estudio%20longitudinal%20muestra%20que,a%20los%20problemas%20de%20salud>

Confederació Salut Mental España (2021). *Salud Mental y Covid-19. Un Año de pandèmia*, Madrid <https://www.consaludmental.org/publicaciones/Salud-mental-covid-aniversario-pandemia.pdf>

Corona, JL.; Maldonado, JM. (2018) Investigación Cualitativa: Enfoque Emic-Etic. *Scielo*. http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0864-03002018000400022

Cortina, A. (2017). *Aporofobia, el rechazo al pobre*. Barcelona: Paidós https://www.researchgate.net/publication/324177278_Cortina_Adela_Aporofobia_el_rechazo_al_pobre_Un_desafio_para_la_democracia_Barcelona_Paidos_2017_196_pp

Cosmina, R. (2020). El efecto de la Covid-19 en la salud de las personas sin hogar. A S. Evangelidou & A. Martínez (eds.), *RESET: Reflexiones antropológicas ante la pandemia de COVID-19*. (p.155-156) Universitat Rovira i Virgili. <http://llibres.urv.cat/index.php/purv/catalog/book/448>

Fariza, I.; Sánchez, N.; Burgos, R.; Bohórquez, L. (2 de noviembre de 2021) El virus cronifica la desigualdad. *El País*: <https://elpais.com/economia/2021-11-02/el-virus-cronifica-la-desigualdad.html>

FEANTSA (2008). *El papel de la vivienda en el sinhogarismo. Alojamiento y Exclusión residencial*. Tema anual 2008, Informe Europeo. https://www.feantsa.org/download/08_european_report_feantsa_housing_final_es7074115848578375806.pdf

FEANTSA (2018). *3º Informe sobre exclusión residencial en Europa*. Recuperat: <https://www.feantsa.org/download/espana8320766902116114800.pdf>

Feito, L. (2007). Vulnerabilidad. *Anales del Sistema Sanitario de Navarra, Scielo*: https://scielo.isciii.es/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1137-66272007000600002

Fernando Fajardo-Bullón, Jesús Pérez-Mayo y Igor Esnaola (2021). [The Association of Interpersonal Relationships and Social Services with the Self-Rated Health of Spanish Homelessness](#) *International Journal of Environmental Research and Public Health* DOI: 10.3390/ijerph18179392

FOESSA (2022). *Evolucion de la cohesión social y consecuencias de la covid-10 en españa*. Fundación Foessa. Cáritas Española Ediciones, Madrid. <https://www.foessa.es/>

Hogar Sí (7 d'abril de 2022). *No hay Salud sin hogar*. Recuperat: <https://hogarsi.org/no-hay-salud-sin-hogar/>

Horton, R. (2020). Offline: COVID-19 is not a pandemic. *The Lancet*. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)32000-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)32000-6/fulltext)

López, A. (2019). Sinhogarismo, concepción y abordaje desde el punto de vista de las/los trabajadores/as sociales de Mallorca. *Documentos de Trabajo social: revista de Trabajo y acción social*, n°62, p.32-49. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7639711>

Marbán, V. Rodríguez, G (2020). Las políticas sociales de lucha contra el sinhogarismo en la Unión Europea y España: alcance, efectividad y principales limitaciones y prioridades. *Revista de Servicios Sociales*, N°27. Págs 5-18. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7606573>

Marí-Dell’Olmo, M.; Gotsens, M.; Pasarín, M.; Rodríguez, M.; Artazcoz, L.; Garcia, P.; Rius, C.; Borrell, C. (2021). Socioeconomic Inequalities in COVID-19 in a European Urban Area: Two Waves, Two Patterns. *International Journal of Environmental Research and Public Health* <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/3/1256>

Massa, L. (2010). Estrategias de reproducción social y satisfacción de necesidades. Parte 1: Controversias conceptuales, polémicas prácticas. *Revista Perspectivas Sociales*, 12(1), 103-140. Recuperado de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3650070>

Matulič, M.V. (2015). *Procesos de inclusión social de las personas sin hogar en la ciudad de Barcelona: Relatos de vida y acompañamiento social*. (Tesis Doctoral). Universidad de Barcelona: <http://www.tesisenred.net/handle/10803/393958>

Matulič, M.A., Munté, A., de Vicente, I. y Redondo Sama, G. (2021). Sinhogarismo en tiempos de confinamiento: Vivencias profesionales y ciudadanas en la ciudad de Barcelona. *Itinerarios de Trabajo Social*, 1, 15-22. <https://doi.org/10.1344/its.v0i1>

Medicina y Salud Pública (11 de marzo de 2020). *¿Qué es una pandemia?* <https://medicinaysaludpublica.com/noticias/covid-19/que-es-una-pandemia/5913.32254>

MENÉNDEZ, EL (1984). El modelo médico hegemónico: transacciones y alternativas hacia una fundamentación teórica del modelo de autoatención en Salud. Centro de Investigaciones y Estudios Superiores en Antropología Social. *Arxiu d’etnografia de Catalunya n°3*. <https://revistes.urv.cat/index.php/aec/article/view/850/825>

Molina, MC. (2017). Judith Butler y las facetas de la “vulnerabilidad”: el poder de “agencia” en el activismo artístico de Mujeres Creando, *Universidad de Córdoba* <https://isegoria.revistas.csic.es/index.php/isegoria/article/view/1017>

Navarro, M.Á. (2014). Las vivencias emocionales de las personas migrantes sin hogar. *Norte de salud mental*, 12(48), 44-52. Recuperado de <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4830209>

OCHOA, E (2009). Ciudadanos residentes. Sobre la condición de ciudadano en residencias de ancianos. ¿Prevalece la condición de ciudadano sobre la de residente? *Documentación Social, Nueva Estrategia Europea: ¿Hacia qué modelo social?*. p.165-171.

<https://books.google.dk/books?id=nwBUF5zhpQ0C&pg=PA170&lpg=PA170&dq=Goffman+de+%E2%80%9Cmuerte+civil%E2%80%9D.&source=bl&ots=zoV1Oxb3TA&s>

[ig=ACfU3U2cZG8bN9wizdwknZsLM6VJD3CNQ&hl=es&sa=X&ved=2ahUKEwiCySw1q_5AhXgQ_EDHU2vDmsQ6AF6BAglEAM#v=onepage&q=Goffman%20de%20%E2%80%9Cmuerte%20civil%E2%80%9D.&f=false](https://www.google.com/search?ig=ACfU3U2cZG8bN9wizdwknZsLM6VJD3CNQ&hl=es&sa=X&ved=2ahUKEwiCySw1q_5AhXgQ_EDHU2vDmsQ6AF6BAglEAM#v=onepage&q=Goffman%20de%20%E2%80%9Cmuerte%20civil%E2%80%9D.&f=false)

Pastor, AM. (22 de noviembre de 2017). “Hay más de 40.000 personas sin hogar en España mientras existen 3,4 millones de viviendas vacías” *El Boletín*
<https://www.elboletin.com/hay-mas-de-40-000-personas-sin-hogar-en-espana-mientras-existen-34-millones-de-viviendas-vacias/>

Pizza, G. (2005). Antonio Gramsci y la antropología médica contemporánea. Hegemonía, “capacidad de actuar” (agency) y transformaciones de la persona. *Revista de Antropología Social*, 15-32.
<https://revistas.ucm.es/index.php/RASO/article/view/RASO0505110015A>

Torrens, R. (2021). Identificación del impacto de la COVID-19 en Tarragona y la gente mayor. *Ayuntamiento de Tarragona*.
<https://www.antropologia.urv.cat/es/investigacion/proyectos/covid-en-tarragona/>

Rey, F. (2020, 22 de abril). ¿Grupos vulnerables o vulnerados? *El País*
https://elpais.com/elpais/2020/04/09/planeta_futuro/1586425616_757834.html

Ribot, V.; Chang, N.; González, A. (2020). Efectos de la COVID-19 en la salud mental de la población. *Revista Habanera de Ciencias Médicas*, 2020 p. 1-15
http://scielo.sld.cu/scielo.php?pid=S1729-519X2008000300003&script=sci_arttext

Rosell, I. (2018). “*SINHOGARISMO: una mirada compartida Lisboa/Barcelona. Políticas, modelos de atención y Servicios*”.

Sales, A (2016). Sensellarisme i exclusió social. *Revista de Treball Social. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya*. N°209, p. 9-25.

Serrano, P (2020). COVID-19: la vulnerabilidad en el ojo del huracán. *Enferm Clin*.
<https://www.elsevier.es/es-revista-enfermeria-clinica-35-avance-resumen-covid-19-vulnerabilidad-el-ojo-del-S113086212030317X>

Simón, F. (24 de març de 2020). Fernando Simón: “No hay razón para alarmarse con el coronavirus”. *Heraldo*. <https://www.heraldo.es/noticias/sociedad/2020/02/09/fernando-simon-no-hay-razon-para-alarmarse-con-el-coronavirus-1357827.html>

Solé, J. & Pié, A. (2018). Políticas del sufrimiento y la vulnerabilidad. Icaria Editorial

Ventura, L. (2020). Cuidar les distàncies. A S. Evangelidou & A. Martínez (eds.), *RESET: Reflexiones antropológicas ante la pandemia de COVID-19*. (p.93-93) Universitat Rovira i Virgili <http://llibres.urv.cat/index.php/purv/catalog/view/448/465/1046-1>